

Koko maassa on käytössä toimiva kolmiportaisen tuen malli, jolla tuetaan oppilaita, joilla on haasteita oppimisessa. Erityisen lahjakkaat jäävät kuitenkin usein vaille sopivia haasteita ja opetusta, johon heillä on oikeus.

Kurkota tähtiin

Loviisan kaupunki 2018-2020

Tuula Åminne ja Anna Palasmaa

Sisällys

TAUSTAA.....	3
• Projektityön kulku ja tavoitteet	5
KAIKKIEN KOULU	7
• Erityiset opetusjärjestelyt	8
• Tasavertaisuus: Missä määrin koulun tulee vastata erilaisten oppilaiden erityistarpeisiin?.....	9
• Oikeus ja velvollisuus: Yksilöllisiin tarpeisiin mukautettu lahjakkaan oppilaan opetus	10
• Täyteen potentiaaliin yltäminen - Lähikehitysalue	12
• Erityislahjakkuus on muuta(kin) kuin korkea ÄO	13
• Sosiaaliset valmiudet ja kognitiiviset taidot	16
• Lisääntynyt sosiaalisten vaikeuksien tai tunne-elämän ongelmien riski?	18
• Pygmalion.....	19
• Kun on tahtoa, ratkaisutkin löytyvät.....	20
PÄHKINÄNKUORESSA: tunnistaminen, suunnittelu, toteutus ja opetuksen kehittäminen	21
ETENEMINEN VAIHE VAIHEELTA.....	22
• VAIHE 1: Yleinen kartoitus	24
• VAIHEET 2 JA 3: Oppilaan ja huoltajan kuuleminen	25
• VAIHE 4: Tunnistaminen	26
1. Koulupsykologia ja lahjakkuuden todentaminen	27
2. Dynaaminen arviointi	29
3. Bettsin & Neihartin profiilit	30
• VAIHE 5: Oppimissuunnitelman laatiminen	32
NIVELVAIHEET JA OPETTAJANVAIHDOKSET	34
TUEN MUODOT	35
• Nopeuttaminen ja vuosiluokan yli hyppääminen (akseleraatio): malli ja esimerkkitapaukset	35
• Rikastuttaminen ja ryhmittely: malli ja esimerkkitapaukset	38
• Koulupäivän ulkopuoliset aktiviteetit ja mentorointi: esimerkkitapaukset	40
LIITE 1: Muistilista keskustelun tueksi (Ola Olsson)	41
LUKUVINKKEJÄ VANHEMMILLE.....	43
KOS Koulu – Oppilas – Suunnitelma.....	44
LIITE 2: KOS – Oppilaan kysymyslomake ja täyttöohjeet.....	46
LIITE 3: KOS – Huoltajan kysymyslomake ja täyttöohjeet.....	51
LIITE 4: BETTS & NEIHART	54
HUOLTAJALLE.....	58

LÄHDEMATERIAALI: kirjallisuus, lopputyöt, blogit, linkit	59
---	-----------

TAUSTAA

Loviisan kaupungin perusopetuksessa halutaan vastaisuudessa huomioida myös ne oppilaat, jotka ovat erityisen lahjakkaita jossakin tai joissakin oppiaineissa. Rehtoreilla on ollut vahva näkemys tästä kehittämistarpeesta, sillä Loviisassa on valtakunnallisesti katsoen matala koulutustaso. Tästä syystä on myös tärkeää nostaa koulujen ja opiskelemisen profiilia yksittäisiä oppilaita tukemalla.

Kaikilla oppijoilla on oikeus saada itselleen sopivia virikkeitä ja ohjausta. Lahjakkaiden oppilaiden tarpeiden huomioiminen nähdään Loviisassa ennen kaikkea tasa-arvoa ja tasavertaisuutta edistävänä toimenpiteenä. Koko maassa on käytössä toimiva kolmiportaisen tuen malli, jolla tuetaan oppilaita, joilla on haasteita oppimisessa. Erityisen lahjakkaat jäävät kuitenkin usein vaille sopivia haasteita ja opetusta, johon heillä on oikeus.

"Loviisan perusopetuksessa panostetaan positiivisen pedagogiikan kehittämiseen. Jokaisella oppilaalla tulee olla mahdollisuus kehittyä ja kokea onnistumisen elämyksiä koulussa. Oppilasta tuetaan ja ohjataan tunnistamaan itselleen sopivimmat oppimistavat. (Luku 2.5.2 Loviisan perusopetuksen OPS 2019)"

Emme halua menettää ainoatakaan tulevaisuuden huippuosaajaa miltään alalta. Lahjakkaat lapset eivät välttämättä ole huippuoppilaita. Loviisan kaupunki haluaa profiloitua kylien ja koulujen kaupunkina. Kaupunki haluaa pitää huolta kaikista oppilaistaan. Kunta haluaa panostaa kaikkiin lapsiin. On hyvä muistaa, ettei lahjakkuus ole aina mitattavissa.

Lahjakkaasta oppilaasta ei tule automaattisesti menestyvää. Hyvin menestyvä oppilas ei myöskään automaattisesti ole lahjakas. Oppilaan on helpompaa menestyä ja hän voi hyvin ollessaan motivoitunut. Yhteenkuuluvuuden tunne ja hyvä itseluottamus vaikuttavat myös vahvasti opiskeluun. Opettajan ja koulun tärkeimpinä tehtävinä on osoittaa ihailua, kunnioitusta ja hyväksyntää sekä tukea, rohkaista, tarjota haasteita ja opettaa opiskelutekniikoita **kaikille lapsille ja nuorille**, jotka käyvät koulua.

Kouluvierailujen lisäksi tehtävänämmä on ollut kaivaa esiin kaikki sellainen tieto ja osaaminen, joka auttaa lahjakkuuden löytymisessä ja tukemisessa. Olemme hankkineet opettajien käyttöön kirjallisuutta ja järjestäneet kokonaisen koulutuspäivän kaikille Loviisan koulujen opettajille ja rehtoreille. Kaupungin pääkirjastoon on hankittu osin ulkopuolisten lahjoittajien tuella kirjakokoelma.

Lokakuussa 2018 lahjakkuudesta kävivät Loviisassa luennoimassa rehtori Pasi Rangell, erityisopettaja Camilla Svens-Liavåg ja matematiikan opettaja Pekka Peura. Helmikuussa 2019 järjestettiin koulujen henkilökunnalle, huoltajille sekä lasten ja nuorten kanssa toimiville avoin luentotilaisuus. Maarit Korhonen (vuoden luokanopettaja 2016) ja Kari Uusikylä (professori ja lahjakkuustutkija) edustivat tilaisuudessa suomalaista osaamista. Kolmas luentovieraamme, Mona Liljedahl, on lahjakkaiden oppilaiden opetuksen kärkinimi Ruotsissa. Molemmat luentotilaisuudet olivat kaksikielisiä.

Kurkوتا tähtiin
Sikta mot stjärnorna

Kurkوتا tähtiin
Sikta mot stjärnorna

Kurkوتا tähtiin
Sikta mot stjärnorna

Kurkوتا tähtiin
Sikta mot stjärnorna

*Hankkeen visuaalisen ilmeen on suunnitellut graafikko Petri Rantapää.
Tässä muutamia esimerkkejä markkinointi- ja viestintämateriaaleista.*

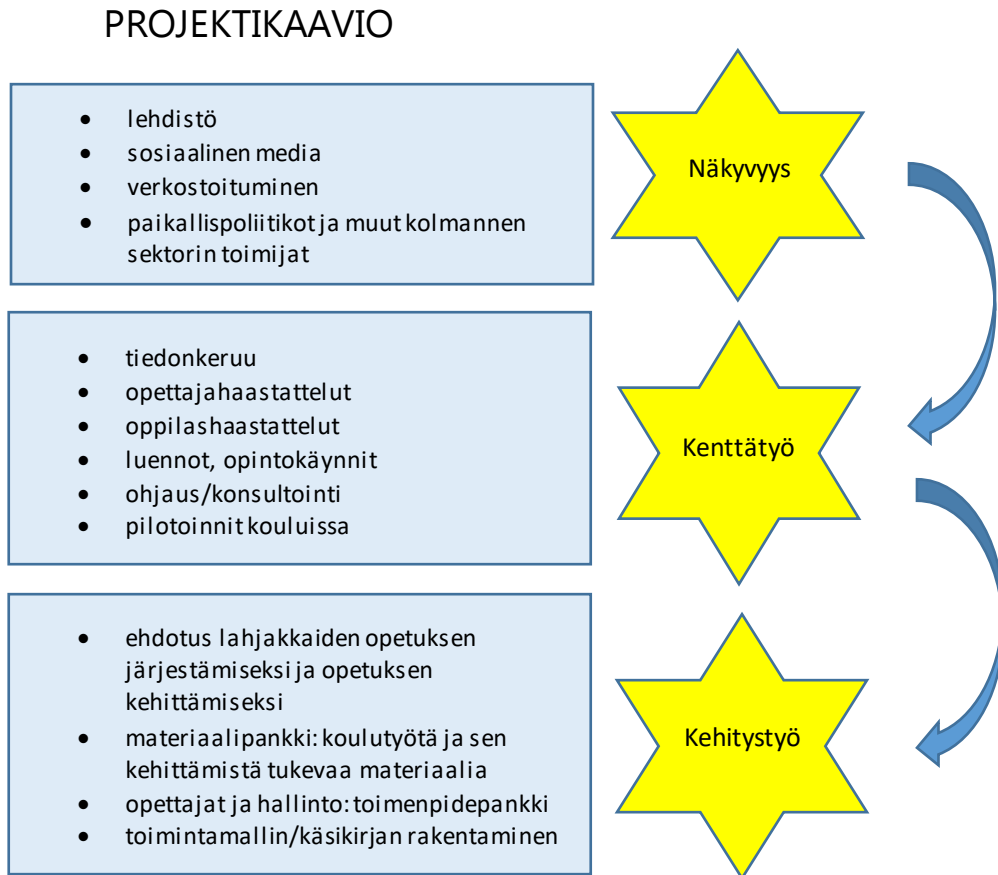
Lahjakuuteen ja lahjakkaiden koululaisten erityispiirteisiin keskittyvä koulutus on ylipäänsä näihin päiviin asti ollut vähäistä. Syksystä 2019 lähtien erityisen lahjakkaiden opetus ja sen tukeminen kuuluvat Åbo Akademin erityisopettajien koulutuksen kurssitarjontaan. Tutkimukset ja kokemus ovat osoittaneet, että erityisen lahjakkaat kuuluvat koulupudokkaiden riskiryhmään ja siksi aihe on nostettu myös osaksi Åbo Akademin opintokokonaisuutta. (**Camilla Björk-Aman, universitetslärare, Åbo Akademi**).

Loviisa haluaa tehdä myös osansa ja vieläpä ensimmäisten joukossa. Kurkota tähtiin –hanke nostaa opetuksen tasoa ja edistää yhdenvertaisuutta. Hanke on Opetushallituksen ja Loviisan kaupungin rahoittama ja kaksikielisydessään ainutlaatuinen.

Loviisa 1.12.2020

Tuula Åminne ja Anna Palasmaa
Kurkota tähtiin –hankkeen kehittäjät

- Projektityön kulku ja tavoitteet

Ensimmäisten viikkojen aikana hankkeelle hahmoteltiin aikataulu ja kehykset avustushakemuksen edellyttämällä tavalla. Hankkeen edetessä aikataulua ja sisältöä on tarkistettu useampaan otteeseen.

Loviisassa on projektin myötä haluttu nostaa sekä oppimisen että opetuksen tasoa. Tämä tarkoittaa kokonaisvaltaista muutosta koulukentällä. Hankkeen päättyessä Loviisassa on toimintamalli ja käsikirja, josta löytyy useita esimerkkejä yksilöllisistä opintopoluista.

Projekti itsessään ei synnytä tähtiä, vaan sen myötä opetushenkilöstö saa selvät askelmerkit sille, miten lahjakkaan oppilaan kohdalla toimitaan. Toimintamallin mukaan työskentely on strukturoitua, turvallista, tavoitteellista, monipuolista ja se perustuu voimassaoleviin asetuksiin. Myös peruskoulun pitää kehittyä ja kehittää toimintatapojaan niin, että jokaisen lapsen tarpeet tulevat huomioiduiksi.

Ensimmäisten viikkojen aikana nousi esiin kysymyksiä, joiden ympärille hanke pitkälti rakentuu:

- *Miten tunnistamme lahjakkaat oppilaat?*
- *Onko opetushenkilöstöllä osaamista tällä alueella? Miten voimme lisätä tätä osaamista?*
- *Mitä toimintatapoja kouluilla on jo käytössään ja mitä uusia toimintatapoja tarvitsemme lahjakkaiden oppilaiden tukemiseen?*
- *Kuinka opetuksella voidaan tukea jokaisen oppilaan kehitystä?*
- *Miten varmistamme, että lahjakkailta vaaditaan riittävästi ja että heitä tuetaan tavoitteisiin pääsemisessä?*
- *Kuinka voimme toimia yhteistyössä huoltajien kanssa niin, että koulun toiminta kehittyy?*

Koulutuspäivä Kino Marilynissä 2019

Loviisan pääkirjaston "Lahjakuus" -kokoelma

Pyysimme loviisalaisopettajia kertomaan omin sanoin, mitä lahjakkuus käsite heidän mielestään sisältää. Kokosimme vastaukset sanapilviksi. Yleisimmin lahjakkuutta kuvailtiin sanoilla vaivattomuus, edistyminen, oma-aloitteisuus, luovuus.

Loviisalaisopettajien keskuudessa tuntuu vallitsevan yksimielisyys siitä, että lahjakkaat oppilaat on syytä huomioida opetuksessa. Usein kuitenkin koetaan, että aika ei tahdo riittää lahjakkaiden oppilaiden eriyttämiseen tai tukemiseen, koska muita tuettavia on niin runsaasti.

Lahjakkaiden oppilaiden huomioiminen ei myöskään ole kaikkien mielestä täysin ongelmaton. Hankkeen edetessä on keskusteltu myös oppilaiden vahvuuksista ja vahvuuspedagogiikasta. Jotkut opettajat taas haluavat ajatella kaikkien lasten olevan lahjakkaita. Henkilökohtaiset vahvuudet ovat kuitenkin eri asia kuin lahjakuus. Roland S. Persson viittaa tähän problematiikkaan Mona Liljedahlin kirjassa (2017, 9):

"On helppo puhua lahjakkaista, jos tarkoitamme sillä kaikkia, mutta enemmistö ihmisistä on kuitenkin sitä mieltä, että ketään ei ole syytä kutsua 'lahjattomaksi'. (suom. Anna Palasmaa)"

Opettajalla on suuri merkitys koululaisen elämässä. Koulu voi olla kaiken hyvän tai pahan alku. Kun suunnittelemme opetusta ja siihen liittyviä toimia, on hyvä pitää mielessä, että tämän päivän koululaiset ovat työelämässä vielä 2075 (HS pääkirjoitus 13.8.2012 / *Nyt koulunsa aloittavat työskentelevät vielä 2075*). Meidän täytyy huolehtia, että oppilailla on riittävästi tietoja ja taitoja, jotta he voivat pärjätä elämässään.

Työn edetessä on ollut tärkeää löytää paitsi vastauksia, ennen kaikkea myös oikeanlaisia kysymyksiä. Kiteytettynä hankkeessa on kyse **opetuksen laadun parantamisesta** erilaisia opetuksellisia ratkaisuja hyödyntäen. Osa oppilaistamme oppii huomattavasti muita nopeammin ja syvällisemmin. Kaikki oppilasryhmät ovat yhtä tärkeitä ja heitä pitää kohdella tasavertaisesti. Jonkin ryhmän tukeminen ei ole pois toisilta.

Erityiset, yksilölliset opetusjärjestelyt eivät perusopetuslain mukaan edellytä diagnoosia.

Myös velvollisuus tasa-arvoisen opetuksen järjestämiseen on kirjattu perusopetuslakiin:

Erityiset opetusjärjestelyt

Oppilaan opiskelu voidaan järjestää osittain toisin kuin tässä laissa ja sen nojalla säädetään ja määrätään, jos

- 1) oppilaalla katsotaan joltakin osin ennestään olevan perusopetuksen oppimäärää vastaavat tiedot ja taidot;*
- 2) perusopetuksen oppimäärän suorittaminen olisi oppilaalle olosuhteet ja aikaisemmat opinnot huomioon ottaen joltakin osin kohtuutonta; tai*
- 3) se on perusteltua oppilaan terveydentilaan liittyvistä syistä.*

Jos oppilaan huoltaja ei ole tehnyt esitystä opiskelun järjestämisestä 1 momentissa tarkoitettulla tai sen nojalla säädetyllä tavalla, on huoltajalle varattava tilaisuus tulla kuulluksi ennen päätöksen tekemistä. Muille kuin oppivelvollisille järjestettävässä opetuksessa on vastaavasti varattava oppilaalle tilaisuus tulla kuulluksi.

(Laki perusopetuksesta 628/1998, 18 §)

- Erityiset opetusjärjestelyt

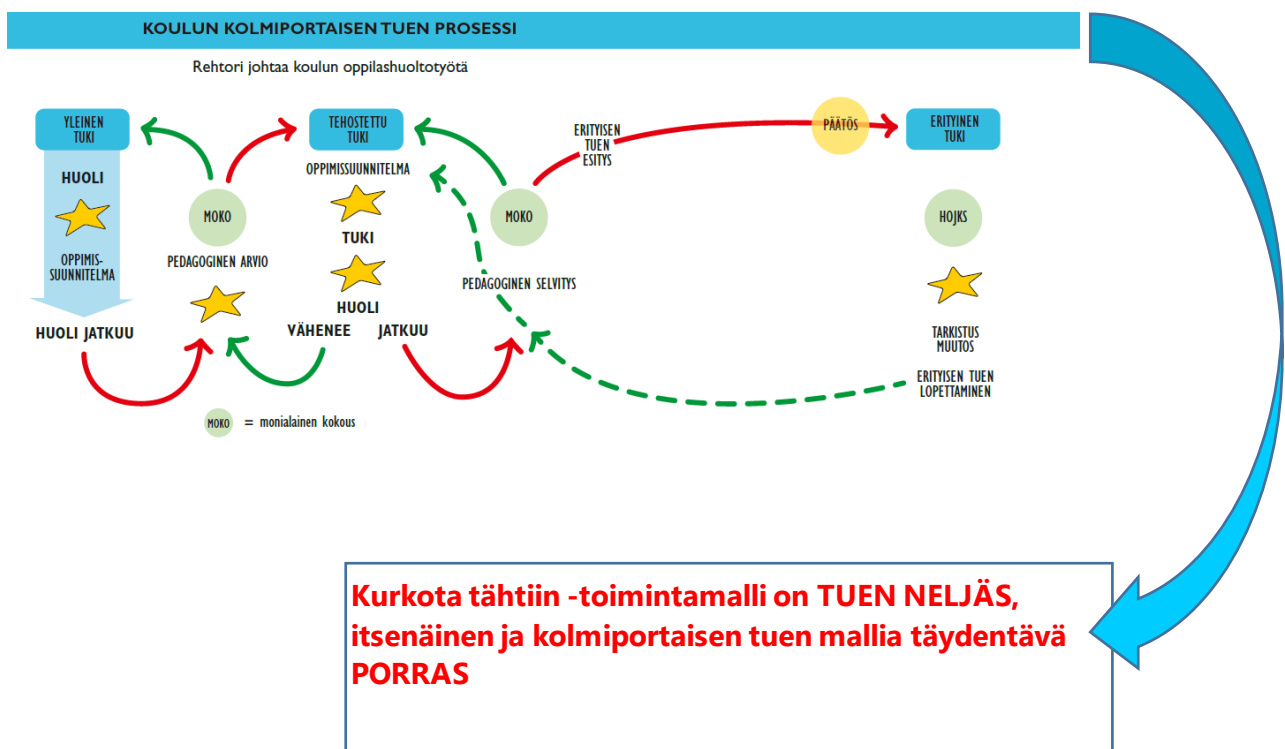
Lahjakkaat ja erityisen lahjakkaat ovat yhtä heterogeeninen ryhmä kuin ne, joilla on oppimiseen liittyviä vaikeuksia. Lahjakkaat koululaiset eivät välttämättä ole huippuoppilaita, joilla on parhaat arvosanat. Loviisassa pyrimme löytämään ja tukemaan niin käytännöllisesti kuin akateemisestikin lahjakkaita oppilaita. Opetussuunnitelman perusteissa todetaan, että opetuksen tulee vastata jokaisen oppilaan tarpeisiin.

”Opetuksen järjestäjällä on vastuu paikallisen opetussuunnitelman laadinnasta ja kehittämisestä. Opetussuunnitelmassa päätetään perusopetuksen kasvatus työn, opetuksen, oppimisen arvioinnin ja tuen, ohjauksen ja oppilashuollon, kodin ja koulun yhteistyön sekä muun toiminnan järjestämisestä ja toteuttamisesta. Siinä täydennetään ja painotetaan opetussuunnitelman perusteissa määriteltyjä tavoitteita, toimintaa ohjaavia linjauksia, keskeisiä sisältöjä ja muita opetuksen järjestämiseen liittyviä seikkoja paikallisesta näkökulmasta. Opetuksen järjestäjä ottaa opetussuunnitelmaa laatiessaan huomioon oppilaiden tarpeet, paikalliset erityispiirteet sekä itsearvioinnin ja kehittämistyön tulokset.”
(Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014 / 1.2 Paikallisen opetussuunnitelman laatimista ohjaavat periaatteet)

Tuen järjestäminen oppimisen vaikeuksien kanssa kamppaileville on koulujen arkipäivää Suomessa. Kuitenkin erityisen lahjakkaat oppilaat jäävät usein vaille tarvitsemiaan haasteita ja opetusta, johon heillä on oikeus. Myös paikallisella tasolla halutaan panostaa oppilaiden kehitykseen:

”Perusopetuksessa panostetaan positiivisen pedagogiikan kehittämiseen. Jokaisella oppilaalla tulee olla mahdollisuus kehittyä ja kokea koulutyössä onnistumisen iloa. Oppilasta ohjataan ymmärtämään omaa oppimisprosessiaan.”

(Luku 2.5.2, Loviisan perusopetuksen OPS 2019)

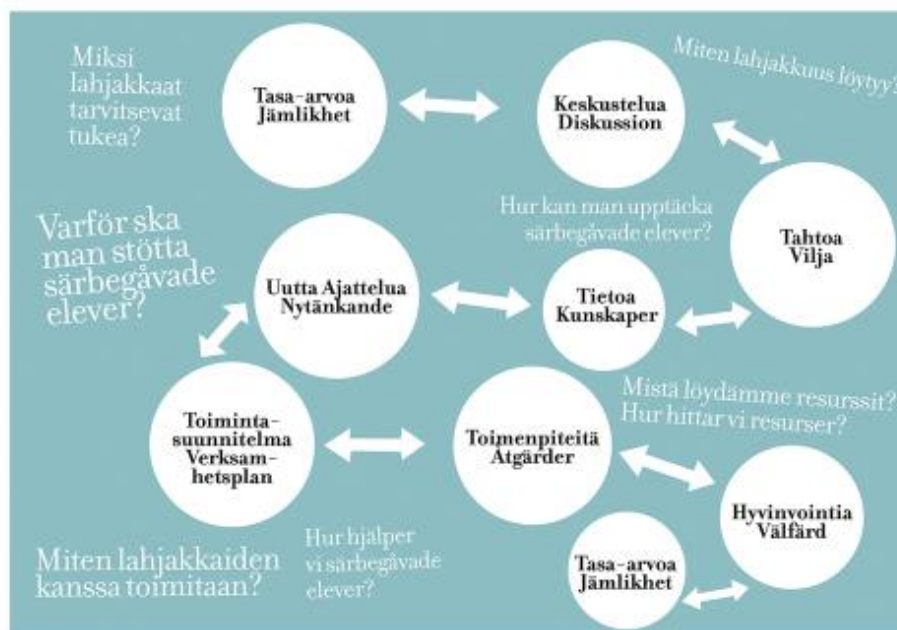
- Tasavertaisuus: Missä määrin koulun tulee vastata erilaisten oppilaiden erityistarpeisiin?

Koulumaailman ilmiöitä tarkastellessa lahjakkaidenkin opetuksessa on kyse **tasavertaisuudesta**. Kari Uusikylä on todennut seuraavaa (2005, s. 195):

"Lahjakkaita lapsia ei pidä palvoa eikä nostaa muiden yläpuolelle. Heille kuuluu kuitenkin sama oikeus mikä jokaiselle tulisi taata, oikeus tasapainoiseen kasvuun, siihen, että tunne-elämä ja kyvyt saavat kehittyä suotuisasti. Koska lahjakkuus on suhteellinen käsite, lahjakkaita tulee aina olemaan vähän; tason noustessa kärki pakenee. Lahjakkaat yksilöt ovat rikkaus, eikä heitä pitäisi kadehtia. Ihmiset ovat erilaisia, vaikka ovatkin samanarvoisia. Jokaisesta löytyy myös lahjakkuutta, muodossa tai toisessa."

Korkean tason lahjakkuudessa **ei ole kyse elitismistä**. Huonoimmassa asemassa ovat köyhien perheiden lapset. Varakkailla perheillä on muita mahdollisuuksia tukea lapsiaan, jos koulu ei sitä tee. Kaikissa perheissä ei koulunkäyntiä ja koulumenestystä tueta. Mikäli vanhemmat eivät huomaa lapsensa lahjakkuutta, jää se helposti myös koulussa huomaamatta. Helpoimmin lahjakkaiksi tunnistetaan korkeasti koulutettujen perheiden pojat, joilla on mahdollisuus vapaa-ajallaan harrastaa mitä tahansa. Sen sijaan lahjakas, maahanmuuttajataustainen tyttö, jolla on lukivaikeus tai trauma, jää herkästi huomaamatta (Mona Liljedahl, Loviisa 2019).

Nopeasti asioita oppiva ja omaksuva koululainen saattaa pahimmassa tapauksessa jäädä ilman opiskelutekniikoita ja kun niitä jossakin opintojen vaiheessa (lukio/yliopisto) sitten tarvitaan, vaikeudet tuntuvat ylitsepääsemättömiltä. Monet lahjakkaat oppilaat selviävät monista tilanteista lahjakkuutensa ansiosta, eivätkä joudu tekemään töitä selvittääkseen eteenpäin, saati opi käsittelemään turhautumista epäonnistuessaan. Kaikkien koulussa jokaisella tulisi olla riittävästi sopivia haasteita, jotta he oppivat uutta, säilyttävät motivaationsa, oppivat selviämään vastoinkäymisistä sekä oppivat itselleen sopivia opiskelutekniikoita. Vaatimuksia on siis kaikille osapuolille. Aika, tuki ja toimenpiteet kulkevat rinnakkain suunnittelun, seurannan ja resurssien kanssa.

- Oikeus ja velvollisuus: Yksilöllisiin tarpeisiin mukautettu lahjakkaan oppilaan opetus

Perusopetus muodostuu kasvatuksesta ja opetuksesta. Perusopetuksen tavoitteena on tukea oppilaan taitoja ja valmiuksia. Yksilön oikeus opetukseen ohjaa koulun toimintaa: kaikkia oppilaita tulee tukea ja heidän tulee saada riittävästi haasteita – myös niiden oppilaiden, jotka ovat jollakin tai joillakin alueilla erityisen vahvoja. Myös lahjakkaiden oikeus opetukseen on kirjattu useaan eri dokumenttiin. Sisältö on jokseenkin sama, vaikka sanamuoto hieman vaihtelee.

Oikeus

- **Euroopan neuvoston suositus 1994**

"Gifted children should be able to benefit from appropriate educational conditions that would allow them to develop fully their abilities for their own benefit and for the benefit of society as a whole. No country can indeed afford to waste talents and it would be a waste of human resources not to identify in good time any intellectual or other potentialities. Adequate tools are needed for this purpose."

- **Suomen perustuslaki 731/1999 16 §**

"Jokaisella on oikeus maksuttomaan perusopetukseen. Oppivelvollisuudesta säädetään lailla. Julkisen vallan on turvattava, sen mukaan kuin lailla tarkemmin säädetään, jokaiselle yhä tällainen mahdollisuus saada kykyjensä ja erityisten tarpeidensa mukaisesti myös muuta kuin perusopetusta sekä kehittää itseään varattomuuden sitä estämättä."

Velvollisuus

- **Laki perusopetuksesta 628/1998 18 §**

Oppilaan opiskelu voidaan järjestää osittain toisin kuin tässä laissa ja sen nojalla säädetään ja määrätään, jos:

- 1) oppilaalla katsotaan joltakin osin ennestään olevan perusopetuksen oppimäärää vastaavat tiedot ja taidot;*
- 2) perusopetuksen oppimäärän suorittaminen olisi oppilaalle olosuhteet ja aikaisemmat opinnot huomioon ottaen joltakin osin kohtuutonta; tai*
- 3) se on perusteltua oppilaan terveydentilaan liittyvistä syistä.*

Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014 / 1.2 Paikallisen opetussuunnitelman laatimista ohjaavat periaatteet

"Opetuksen järjestäjällä on vastuu paikallisen opetussuunnitelman laadinnasta ja kehittämisestä. Opetussuunnitelmassa päätetään perusopetuksen kasvatustyön, opetuksen, oppimisen arvioinnin ja tuen, ohjauksen ja oppilashuollon, kodin ja koulun yhteistyön sekä muun toiminnan järjestämisestä ja toteuttamisesta. Siinä täydennetään ja painotetaan opetussuunnitelman perusteissa määriteltyjä tavoitteita, toimintaa ohjaavia linjauksia, keskeisiä sisältöjä ja muita opetuksen järjestämiseen liittyviä seikkoja paikallisesta näkökulmasta. Opetuksen järjestäjä ottaa opetussuunnitelmaa laatiessaan huomioon oppilaiden tarpeet, paikalliset erityispiirteet sekä itsearvioinnin ja kehittämistyön tulokset."

- **OPS Loviisa 2016 / 2.5.2 Oppimiskäsitys**

"Perusopetuksessa panostetaan positiivisen pedagogiikan kehittämiseen. Jokaisella oppilaalla tulee olla mahdollisuus kehittyä ja kokea koulutyössä onnistumisen iloa. Oppilasta ohjataan ymmärtämään omaa oppimisprosessiaan."

Erot lahjakkaan, erityislahjakkaan ja poikkeuksellisesti erityislahjakkaan lapsen ja nuoren välillä ovat yhtä mittavia kuin lievästi, keskivaikeasti tai vaikeimmin kehitysvammaisten lasten välillä. (Silverman 2009). Keskimäärin 5 % kaikista oppilaista on erityisen lahjakkaita. He tarvitsevat usein oppiakseen

aivan toisenlaisia haasteita kuin luokkatoverinsa. Oppilaita, joiden ÄO on yli 140, on luokassa hyvin harvoin. Sen sijaan lahjakkaita tai erityisen lahjakkaita on melko suurella todennäköisyydellä jokaisessa luokassa (Mona Liljedahl, 2017, 15) – myös Suomessa.

Lahjakkaat oppilaat, joiden lahjakkuus on jäänyt huomaamatta tai jota ei ole tuettu alaluokilla (1.–6.), ovat usein yläluokilla alisuoriutuvia. Tämä tarkoittaa sitä, että he jäävät ikätasostaan jälkeen monissa taidoissa, kuten lauserakenteissa, lukusujuvuudessa, tavutuksessa jne. Sen sijaan erityisen lahjakkaan yläkoululaisen kognitiiviset taidot ovat huomattavasti ikätasoa korkeammat.

Jokainen oppilas on yksilö. Osalla oppilaista on taitoa ja kykyä ajatella sekä abstraktisti että loogisesti, joillakin on hyvä muisti ja he omaksuvat uusia asioita nopeasti. Osa oppilaista on todella motivoituneita ja sitoutuneita. Lahjakkaiden joukossa on myös käytökseltään haastavia. Lahjakkuutta ei aina ole helppo huomata, varsinkaan silloin kun oppilas alisuoriutuu joko ympäristön paineen takia tai kadotettuaan halunsa oppia.

Oppilaan käytöksessä ja toiminnassa voivat näkyä samat haasteet, vaikka syyt ovat täysin vastakkaiset.

1. **Burn out** –ilmiössä oppimiseen liittyvät haasteet ovat aivan liian suuria eikä heikko oppilas pysty sen vuoksi oppimaan.
2. **Bore out** –ilmiössä oppimiseen ei liity riittävästi haasteita ja lahjakas oppilas oirehtii sen vuoksi.

(Mona Liljedahl, Brainchild 2018, Tukholma)

Kaikkien koulu – myös minun? Kokonaisuutena tämä on haastava toive ja vaatimus. Se vaatii toteutuakseen tahtoa, uteliaisuutta ja uskallusta kokeilla ja oppia - niin opettajilta kuin oppilailta. Matkalla yhteiseen tavoitteeseen erehdytään ja tehdään virheitä, mutta siitä huolimatta pitää jaksaa yrittää uudelleen. Lopussa työ palkitsee tekijänsä.

- Täyteen potentiaaliin yltäminen - Lähikehitysalue

Leo Vygotskij (1896–1934) otti käyttöön käsitteen **lähikehityksen vyöhykkeestä**. Vygotskijn näkemyksen mukaan oppilas oppii, kunhan oppisisältöjen vaativuustaso pysyy hänen lähikehitysvyöhykkeellään niin, että oppilas joutuu työskentelemään osaamisensa ylärajoilla aikuisen ohjaamana. Oppiminen on vähäistä tai sitä ei tapahdu lainkaan kehityksen ensimmäisellä ja kolmannella vyöhykkeellä. Selkokielellä tämä tarkoittaa sitä, että oppisisällöt ovat joko aivan liian helppoja tai aivan liian vaativia oppilaan kehitystasoon nähden.

Lähikehityksen vyöhykkeellä tarkoitetaan sitä osaamisen ja oppimisen aluetta, jolla oppilas ei edisty itsenäisesti vaan jossa hän selviytyäkseen tarvitsee itseään kehittyneemmän ohjaajan (opettajan) apua. Mikäli oppilas työskentelee jatkuvasti itseohjautuen, ilman opetusta tai ohjausta, tehtäviensä parissa, ei Vygotskijn mukaan tapahdu minkäänlaista kehitystä tai oppimista. Tämän teorian mukaan itseopiskelu olisi siis turhaa. Opettajan rooli on merkittävä. Sitä, mitä opettaja ajattelee oppilaidensa voivan oppia ja mitä opettaja heille opettaa, ei voi liikaa korostaa. Opettajan tulee haastaa oppilaansa. Suomessa tämän ajattelutavan puolesta on puhunut mm. matemaattisten aineiden opettaja, opettajien täydennyskouluttaja ja opetuskulttuurin kehittäjä Pekka Peura.

Kaikki oppilaat voivat työskennellä saman teeman parissa, mutta sisältöä, prosessia, lopputuotosta ja oppimisympäristöä voi eriyttää molempiin suuntiin. Oppilaat voivat olla hyvinkin taitavia oppisisältöjen suhteen, mutta heidän itseohjautuvuutensa voi olla hyvin heikko. Itseohjautuva henkilö on tietoinen oman työnsä osuudesta ja muiden vaikutuksesta siihen. Kaplanin mukaan erityisen lahjakkaiden oppilaiden työskentelyyn tulisi sisältyä seuraavat elementit:

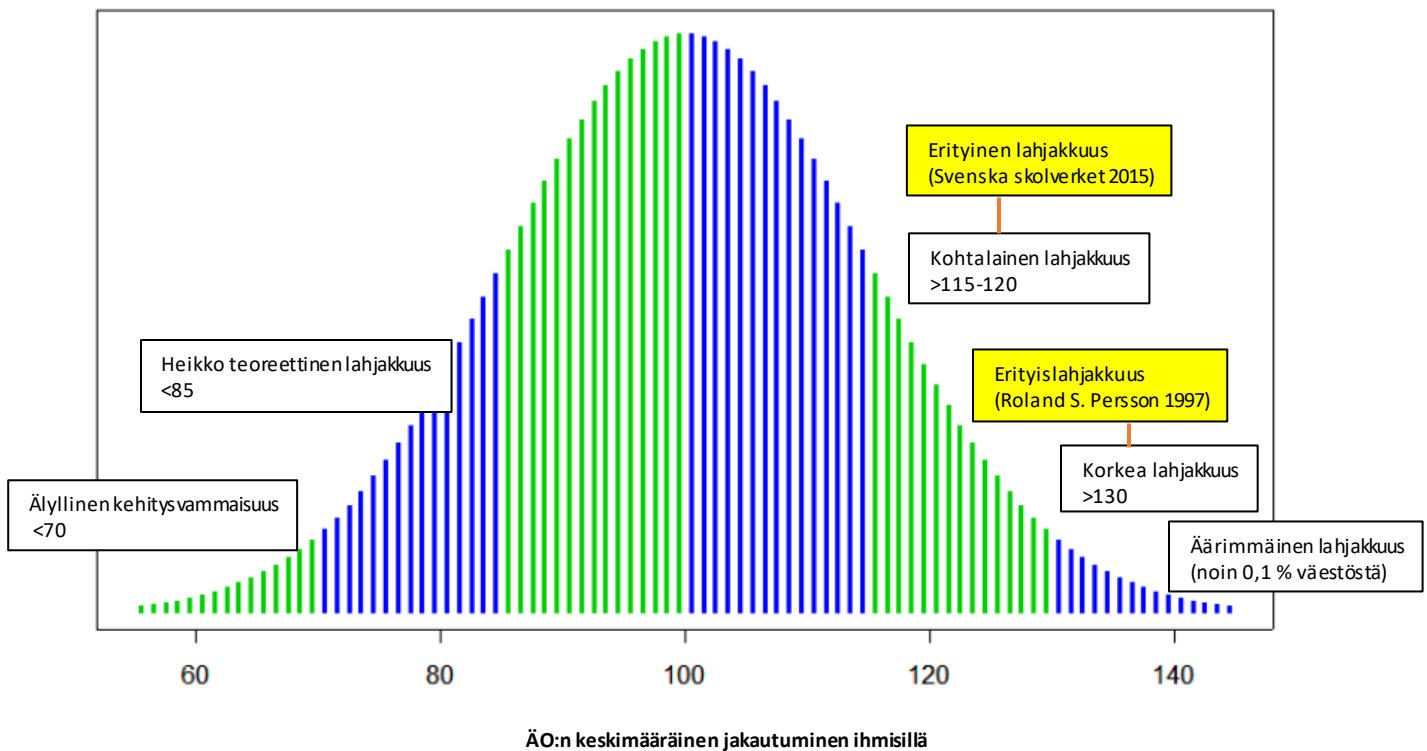
- *Suuria kysymyksiä ja tärkeitä käsitteitä*
- *Laajaa osaamista*
- *Oppiainetta kokoavia tehtäviä*
- *Syvälle pureutuva tutkimista*
- *Pohdinnan harjoitusta*
- *Edistynyttä ajattelua*
- *Kompleksisuuteen ja nopeaan tahtiin opettelua*
- *Itseohjautuvuutta*

"The point is that the child needs a more competent partner to help them realize their full potential" :<https://youtube/SzOTvkY3jOE>

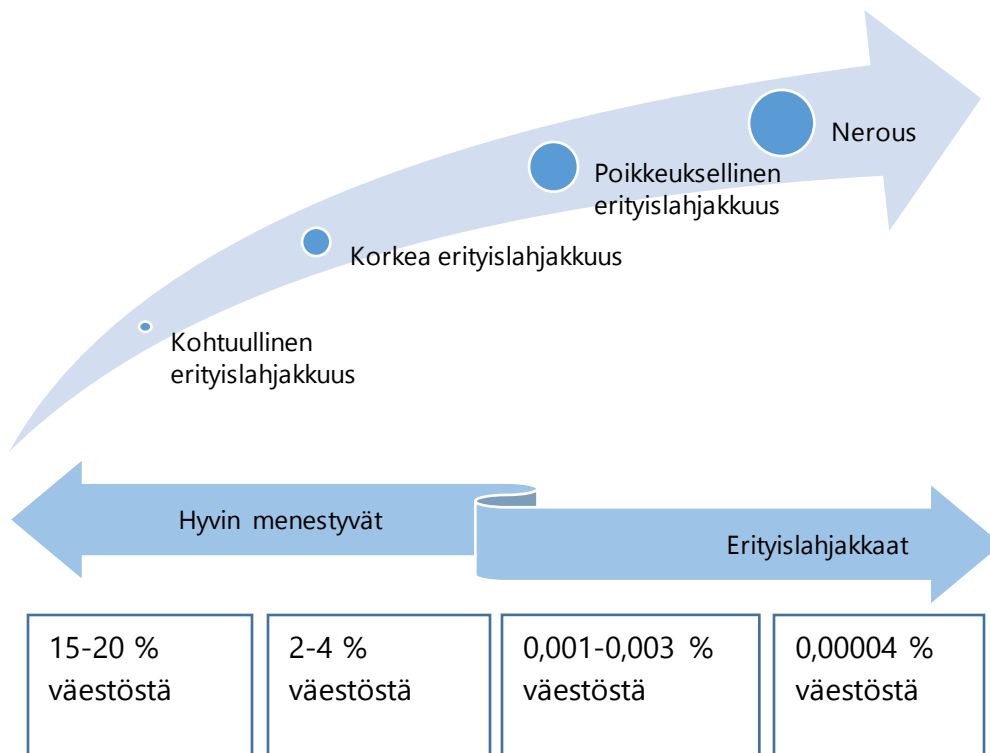
- Erityislahjakkuus on muuta(kin) kuin korkea ÄO

Lahjakkuus on samanlainen inhimillinen ominaisuus tai ominaisuuksien kokonaisuus, jonka ilmeneminen yksilöissä jakautuu tietynlaisen kaavion, normaalijakauman mukaan. Kaikki eivät ole lahjakkaita eikä kaikista voi tulla lahjakkaita. Väestöstä vain pienehkö osa on lahjakkaita. Rajankäyntiä on erityisesti siinä kohtaa, milloin ihmistä voi alkaa pitää lahjakkaana. Suurin osa tutkijoista on sitä mieltä, että käsite lahjakkuus on aivan liian moniulotteinen skaalattavaksi jonkin asteikon mukaan. Siksi mm. seuraavaa normaalijakaumaa voi pitää korkeintaan suuntaa-antavana.

NORMAALIJAKAUMA (WECHSLER)

Älykkyysosamäärä ei kuvaa ihmisen arvoa vaan kykyä omaksua uusia asioita. Oikeastaan koko ÄÖ:n käsitteestä pitäisi luopua. Siitä ei juuri ole hyötyä. Lahjakkuustutkijoista esimerkiksi Joseph Renzullin näkemyksen mukaan lahjakkuus on enemmän kuin korkea ÄÖ. Sen sijaan hän toivoo huomion kohdistuvan erityislaatuuteen, harvinaisuuteen. On tärkeää, että jokaisella yksilöllä on samat mahdollisuudet toteuttaa itseään. Yhtä tärkeää on saada peilata omaa tekemistään muihin vertaisiinsa. Kehittyäkseen ihminen tarvitsee erilaisia vertaisryhmiä (engl. *peers*).

Erityislahjakkuuden jakautuminen normaalijakauman periaatteella (Gagné, 1993 i Socialmedicinsk tidskrift 2/2014).

Mitä tiedämme lahjakkaista oppilaista?

- Huoltajat ovat hyviä tunnistamaan lapsensa lahjakkuuden.
- Korkea lahjakkuus voidaan havaita jo alle kolmivuotiaissa -> nopea kehitysvauhti on yhtä tärkeää huomata kuin kehityksessä havaittavat viivästyksetkin.
- Mikäli vanhemmat eivät ole huomanneet lapsensa lahjakkuutta, jää se helpommin huomaamatta myös opettajilta.
- Paras ikä lahjakkuuden testaamiseen on 5 ja 8 ikävuoden välissä.
- Sisarusten väliset erot ovat usein hyvin pieniä. Kun perheen lapsista yhden on todettu olevan erityisen lahjakas, on varsin todennäköistä, että perheen muutkin jäsenet ovat lahjakkaita. **HUOMATTAVAN** usein vain esikoislasten tai ainokaisten lahjakkuus tunnustetaan. (Syy: muut lapset valitsevat usein toisenlaisen tien elämässään.)
- Älykkyydessä ei ole tyttöjen ja poikien välillä ole eroja.
- Yleistäen: lahjakkaiden tyttöjen ja poikien tavassa kohdata ja käsitellä haasteita on suuria eroavaisuuksia. (todennäköisesti myös haasteet ovat hyvin erilaisia)
- TYTÖT: peittelevät kykijään (=sulautuvat joukkoon), käyttävät energiansa sosiaalisten suhteiden luomiseen (=ulkonäköasiat ja seurustelu tärkeämpää kuin älyllisyys).
- POJAT: lahjakkaat havaitaan helpommin, koetaan usein kypsytymättöminä, voivat olla pidättyviä muiden seurassa, jos yhteisiä kiinnostuksen kohteita ei löydy).
- Asynkroniteetti (kehitysalueiden epätahtisuus). Usein intensiivisiä tunteissaan ja erittäin tietoisia ympäröivistä vaaroista ja uhkakuvista. TARVITSEVAT TUKEA ymmärtääkseen itseään ja ajatteluaan.
- Lahjakkaat lapset oppivat usein parhaiten visuaalis-spatiaalisesti. Opetusmenetelmät sopivat puolestaan yleensä parhaiten auditiivisille oppijoille.
- Lahjakkaiden lasten on helpompi sopeutua luokkaan, jossa muut lapset toimivat samalla tavalla. (Suomessa tilanne on toisenlainen.)
- Perfektionismi, herkkyys ja intensiteetti = AISTIYLIHERKKYYS (vaatii ympäristöltä ymmärrystä) -> pitkälle kehittynyt aikuismainen moraalikäsitys.
- Noin 60 % introverteja (75 % poikkeuksellisista erityislahjakkuuksista).
- Huomattavia eroavaisuuksia erityislahjakkuuden tasossa: vaihteluväli lahjakkaasta poikkeukselliseen erityislahjakkuuteen.
- Erityislahjakkaita lapsia on huomattavasti enemmän kuin voisi olettaa.
- Monet heikosti suoriutuvat lapset ovat kärsineet varhaislapsuudessa kroonisista korvatulehduksista. Tällä on laajoja vaikutuksia lukemiseen, tavuttamiseen, laskemiseen, kirjoittamiseen, ulkoa oppimiseen, tarkkaavaisuuteen ja motivaatioon.
- Lahjakkailla lapsilla voi olla piileviä oppimisvaikeuksia (vaikeuksia kuullun ymmärtämisessä, hahmottamisvaikeuksia tai tarkkaavuuden vaikeuksia).

LÄHDE: Linda Silverman Anna Hassin ruotsinnoksessa (suom. Anna Palasmaa)
<http://glimrandeglimtar.blogspot.com/2015/09/vad-vi-vet-om-begavade-barn-linda.html>

Erityislahjakkaat oppilaat, jotka ovat jääneet vaille tukea ja haasteita koulutaipaleensa alussa lakkaavat usein kehittämästä taitojaan. Teini-ikäinen koulupudokas voi olla motivaationsa kadottanut erityislahjakkuus. USA:ssa joka neljäs yläkoulun keskeyttävä oppilas on erityislahjakkuus. Silvermanin (2009) mukaan erityisen lahjakas oppilas voi olla vaikea tunnistaa koulussa, etenkin jos oppilaan menestyminen ja suoriutuminen jää alle oman ikätason. Alisuoriutuminen saattaa olla tietoinen valinta.

Lahjakkaat oppilaat oppivat huomattavasti ikätovereitaan nopeammin. Lahjakkuuden kehittyminen vaatii sekä tukea että oikeanlaisia haasteita. Lahjakkaiden ja poikkeuksellisten erityislahjakkuuksien ajattelu ja tavat oppia poikkeavat toisistaan huomattavasti. Siksi toisinaan on tarpeen määritellä lahjakkuus hieman tarkemmin, jotta jokainen oppilas saa oikeanlaista tukea.

Saattaa olla tarpeen

- *opettaa opiskelumenetelmiä, ja lähinnä metakognitiivisia strategioita: **suunnitelmallisuutta, reflektointitaitoja ja analysointitaitoja** sekä lisäksi **taitoja** oman työskentelyn, menetelmien ja onnistumisen arviointiin ja itsensä palkitsemiseen.*
- *yhdessä aikuisen/opettajan kanssa asettaa oppimiselle tavoitteita: pohtia mitä oppilas jo osaa, mikä vaatii harjoitusta ja kuinka hän oppii parhaiten.*
- *harjoitella työnjohdollisia eli itsensä ohjaamiseen liittyviä taitoja:*
 - *aloitekykyä*
 - *ajanhallintaa*
 - *suunnitelmallisuutta ja järjestelmällisyyttä.*

Empaattisuus ja oikeudenmukaisuuden vaade ovat tyypillisiä piirteitä erityisen lahjakkaissa oppilaissa:

"Kaikille ihmisille on tärkeää tunne osallisuudesta erilaisissa sosiaalisissa yhteyksissä, jotta he tuntevat itsensä hyväksytyiksi ja päteviksi omassa sosiaalisessa viitekehysessään. Tällä on suora yhteys mielenterveyteen ja terveeseen itsetuntoon."
(Schaffer & Blatt 1990: Perssonin ja Kullanderin mukaan *Socialmedicinsk tidskrift* 2/2014. Suom. Anna Palasmaa)

Poikkeuksellisesti erityislahjakkaiden lasten voi olla vaikeaa tai mahdotonta löytää ikäisistään keskustelukumppaneita.

Julkisuuteen ja medioihin nostetaan useimmiten ennenkuulumattomat lahjakkuudet tai pikemminkin heidän saavutuksensa. Yksittäisten ihmisten tunteet, kokemukset ja toiveet jäävät usein julkisuudessa huomioimatta. Vaikka erittäin lahjakkailla lapsilla ei olisi julkisuudelle merkittävää tarjottavaa, tarvitsevat he silti monenlaista tukea.

- Sosiaaliset valmiudet ja kognitiiviset taidot

Erityisesti silloin, kun toimenpiteenä käytetään opintojen nopeuttamista ja luokan yli hyppäämistä, sen vaikutukset oppilaan hyvinvointiin täytyy puntaroida huolellisesti. Millä psykologisilla ja sosiaalisilla edellytyksillä lapsen on selvittävä mahdollisesti useammankin vuoden vanhempien oppilaiden ryhmässä?

Huoltajien lisäksi koulun aikuiset ovat avainasemassa. Opettajilla on käytettävissään erilaisia lomakkeita kartoittaessaan oppilaan tilannetta ja vahvuuksia. (KATSO LIITTEET.)

Usein on paikallaan koota moniammatillinen asiantuntijaryhmä oppilaan tilanteen selvittämiseksi. Selvityksessä huomioidaan kognitiivisten tekijöiden lisäksi sosiaaliset, fyysiset, emotionaaliset ja käytökseen liittyvät seikat. Asiantuntijaryhmä kootaan aina yksilön tarpeet huomioiden ja sen jäseniä voivat olla esimerkiksi luokanopettaja, rehtori, koulupsykologi, terveydenhoitaja, koulukuraattori ja oppilaan huoltajat. Ryhmä voi kokoontua myös arvioimaan tehtyä suunnitelmaa tai arvioida suunnitelman vaikuttavuutta ja toimivuutta.

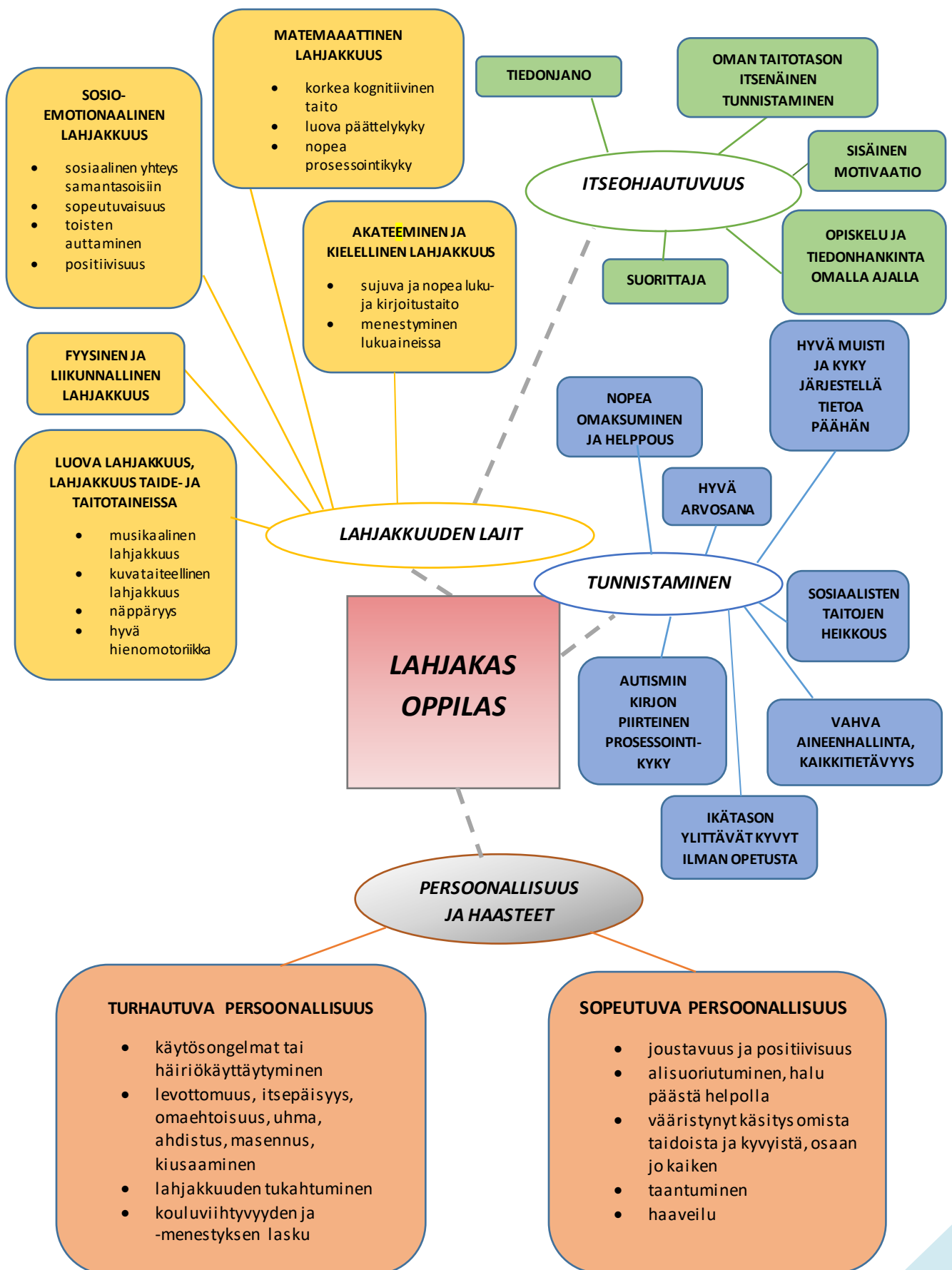
Näin erityislahjakkuus saattaa näyttäytyä esikoululaisessa (Mona Liljedahl 2018):

1. haasteita sosiaalisessa kanssakäymisessä
2. kysyy ja kyseenalaistaa
3. ripustautuu henkilökuntaan
4. toimii moraalinvalvojana
5. kiukuttelee ja kieltäytyy
6. pomottelee
7. unelmoi
8. ajattelee "liikaa" (ja uupuu).

Oppilaalla pitäisi olla mahdollisuus edetä nopeammin, syventää osaamistaan ja koulun pitäisi antaa lahjakkaiden työskennellä yhdessä. Jarruttelusta ja hitaasta etenemisestä saattaa seurata alisuoriutumista ja sulkeutumista. (Mona Liljedahl, Brainchild 2018)

On tärkeää muistaa, että

- erityisen lahjakkaat eivät aina ole hyvin menestyviä
- erittäin lahjakkaat oppilaat voivat kärsiä samantyyppisistä vaikeuksista ja ongelmakäyttäytymisestä kuin lapset, joilla on adhd, autistisia piirteitä tai muita oppimisvaikeuksia
- oppilaalla voi olla sekä lukivaikeus, neuropsykologisia haasteita/muita vaikeuksia että erityislahjakkuutta - kaikkea samanaikaisesti. Monet erityislahjakkaat suoriutuvat heikosti, toisinaan tarkoituksella sulautuakseen paremmin joukkoon.
- erityisen lahjakkaat saattavat kärsiä mielenterveysongelmista, koska eivät pääse käyttämään todellisia kykyjään.

- Lisääntynyt sosiaalisten vaikeuksien tai tunne-elämän ongelmien riski?

Usein kysyttyä (<https://lahjakkaatlapset.fi/lisatietoja-ja-linkkeja/usein-kysyttya/>)

Onko lapsen lahjakkaaksi kutsumisella eriarvoistava tai lasta ylpistävä vaikutus?

Lahjakkaiden lasten ja nuorten tukemisen tarkoituksena ei ole korottaa heitä jalustalle, vaan päinvastoin tarjota myös heille heidän omaan suorituskyykyynsä sopivia haasteita. Lahjakasta lasta saa ja tulee myös kannustaa ja kehua, aivan kuten kaikkia lapsia tulee palkita ja arvostaa heidän hyvistä suorituksistaan. Lahjakkuudesta saa ja kannattaa olla ylpeä – se ei ole sama kuin elitistisyys tai ylimielisyys.

Onko lahjakkaan lapsen etu jättää väliin koululuokka ja siirtyä suoraan ylemmälle luokalle?

Tämä kysymys jakaa mielipiteitä, ja vastaus tulisi aina harkita tapauskohtaisesti aiheeseen perehtyneiden ammattilaisten tuella. Toisinaan lapsi saattaa hyötyä luokan yli hyppäämisestä, mutta joissakin tapauksissa on lapsen kehityksen kannalta parempi osallistua opetukseen ikätovereidensa kanssa. Kouluvuoden aikana lapset oppivat myös mm. opiskelu- ja sosiaalisia taitoja.

Ovatko lahjakkaat lapset yleensä sosiaalisesti taitamattomia tai erakoluonteita?

Lahjakkuus yhdellä tai useammalla saralla ei tarkoita, että henkilöltä puuttuisi jokin muu taito tai ominaisuus. Lahjakkaat lapset ja nuoret saattavat kuitenkin kokea ikätovereidensa kanssa ystävystymisen vaikeaksi erilaisten kehitystasojen ja kiinnostuksen kohteiden vuoksi, ja siksi päätyä viettämään aikaa yksin. Lahjakkaalle tyypillistä myös on, että kehityksen osa-alueet kehittyvät eri tahtia, ja esimerkiksi matemaattisesti huippulahjakas lapsi saattaa sosiaalisilta taidoiltaan olla "vain" normaali tai jopa hieman jäljessä ikätovereitaan.

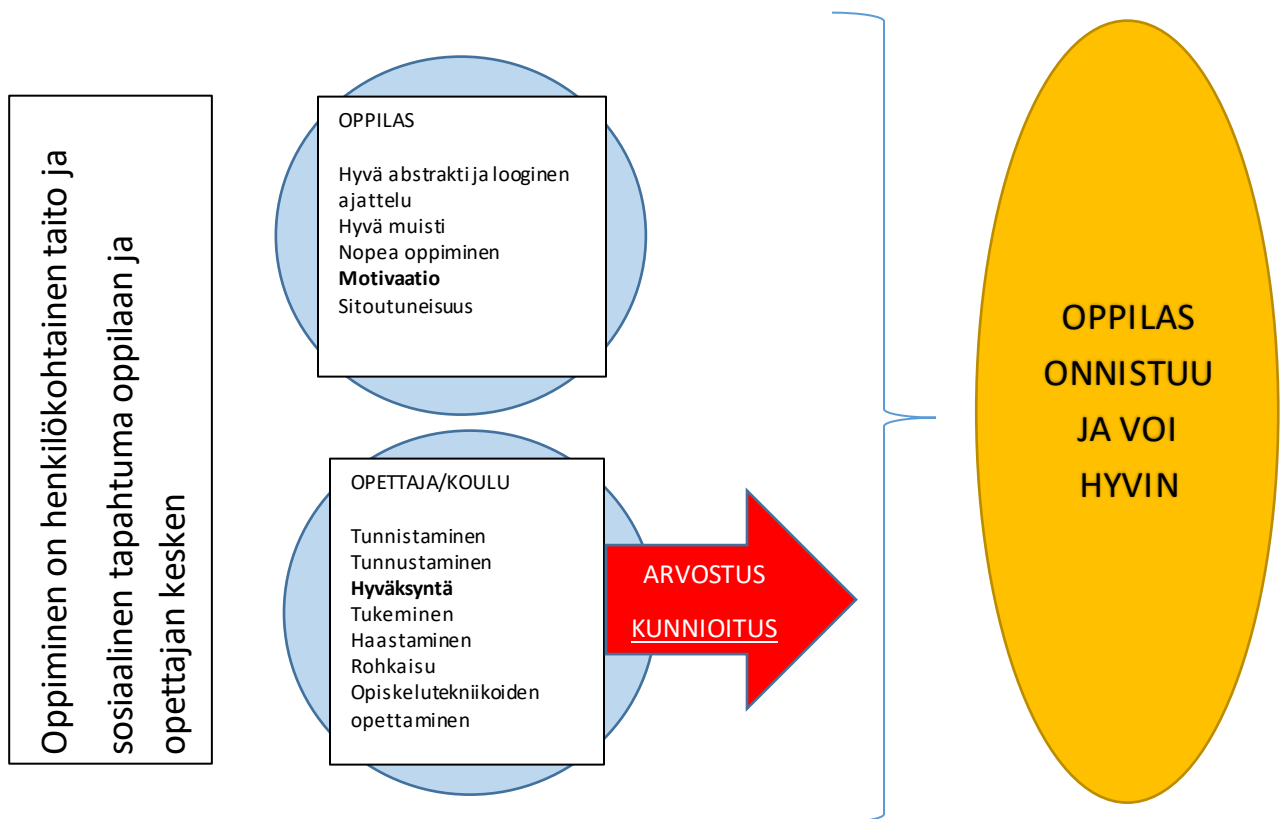

William J. Sidis 1898-1944

"Someone has said that genius is of necessity solitary, since the population is so sparse at the higher levels of mental ability. However, adult genius is mobile and can seek out its own kind. It is in the case of the child with extraordinarily high IQ that the social problem is most acute. If the IQ is 180, the intellectual level at 6 is almost on a par with the average 11-year-old, and at 10 or 11 is not far from that of the average high-school graduate. The inevitable result is that the child of IQ 180 has one of the most difficult problems of social adjustment that any human being is ever called upon to meet." (Burks, Jensen & Terman, 1930).

- Pygmalion

Pygmalion-ilmiö käsitteenä on peräisin kreikkalaisesta mytologiasta, jossa Pygmalion rakastui omistamaansa veistokseen. Joskus ilmiötä kutsutaan myös Rosenthal -ilmiöksi. Opettajan odotuksilla on suuri vaikutus oppilaan oppimiseen. Amerikkalainen tutkija Robert Rosenthal, Harvard University, teki tutkimuksen yhdessä Leonore Jacobsonin kanssa. Opettajille kerrottiin oppilaiden taidoista. Joidenkin oppilaiden kerrottiin menestyvän toisia paremmin. Kahdeksan kuukauden kuluttua voitiin todeta, että opettajat olivat rohkaisseet niitä opiskelijoita, joita kohtaan heillä oli myönteisiä odotuksia. Oli kuitenkin niin, että ”menestyvät” oppilaat oli valittu satunnaisesti eikä suinkaan alkutestin menestyksen perusteella.

Ilmiö on oikeastaan helppo yleistää: vanhemman käsityksellä lapsestaan on suuri merkitys lapsen kehitykselle ja sama pätee opettajaan. Opettajan virheellinen (positiivinen tai negatiivinen) käsitys oppilaasta voi johtaa virheellisen käsityksen toteutumiseen. Tutkimustulosta voi käyttää myös oppilaiden eduksi: hyväksymällä oppilaiden taidot ja kapasiteetin heitä voidaan kannustaa parempiin suorituksiin. **Opettajan merkitys on entistä suurempi, mikäli lapsen perheessä ei tunnisteta lapsen lahjakkuutta.**

Odotusten ja lopputuleman välinen yhteys on suora: oppilaat, joiden menestymismahdollisuuksiin opettaja uskoo, menestyvät todennäköisesti paremmin kuin muut oppilaat. Pitkällä tähtäimellä kaikki oppilaat voivat hyötyä Pygmalion-ilmiöstä: oikein asetettuina korkeammat vaatimukset ja tavoitteet voivat kaikkien oppilaiden kohdalla johtaa parempiin oppimistuloksiin.

- Kun on tahtoa, ratkaisutkin löytyvät

Helpot tehtävät eivät ole innostavia. Lisätehtävät eivät ole innostavia. Kertaaminen ei ole innostavaa. Älä jumiudu liiaksi yksittäiseen oppiaineeseen. Pääasia on, että lapsella on jotakin järkevää ja kehittävää tekemistä. Vaikka toivoisit voivasi tehdä enemmän, ole ylpeä siitä, mitä olet tehnyt ja teet:

Toisinaan voi olla, että yksittäisessä kouluaineessa pitää ylittää kouluasteiden välinen raja ja järjestää alakoululaiselle mahdollisuus opiskella yläkoulun kursseja tai yläkoululaiselle mahdollisuus opiskella lukiokursseja. Kouluasteiden välinen yhteistyö ei perustu vapaaehtoisuuteen.

Opettajan virassa oleva ei voi kieltäytyä hänelle osoitetuista tehtävistä tai valita oppilaitaan. Lehtori antaa aineenopetusta. Myös yksittäiset alakoulun oppilaat voivat saada aineopetusta aineenopettajalta luokanopettajan sijaan. (**Kuntaliitto Teija Metsäranta, johtava työmarkkinajuristi**).

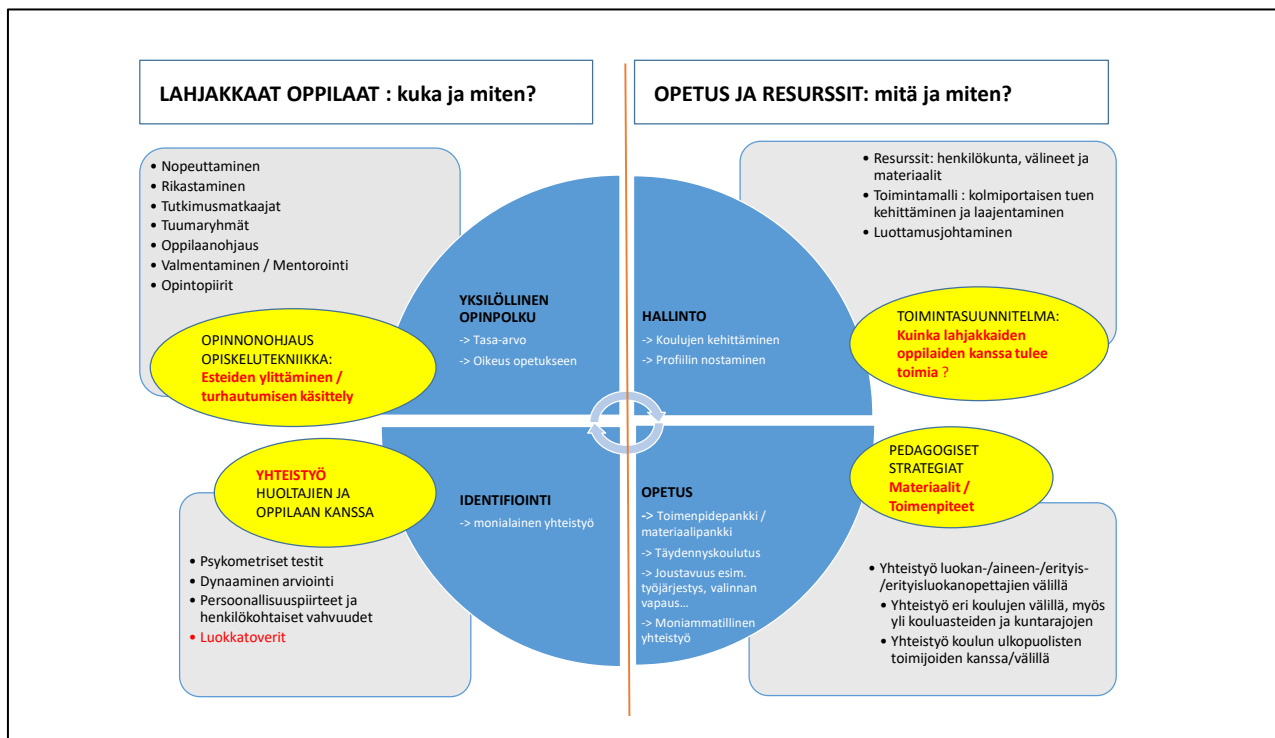
Kenelle tahansa oppilaalle on henkilökohtainen katastrofi, jos häntä ei hyväksytä kouluyhteisössä sellaisena kuin hän on. On tärkeää, että koulun ilmapiiri on hyväksyvä ja kunnioittava. Mitä enemmän oppilas poikkeaa muista ryhmänsä oppilaista, sitä suuremmalla todennäköisyydellä oppilas leimautuu. E erityisen lahjakkaiden oppilaiden ajattelutapaa ja logiikkaa voi toisinaan olla vaikea ymmärtää. Tässä opettajalla on merkittävä rooli. Opettajan osoittama hyväksyntä ja rohkaisu ovat oppilaan hyvinvoinnin kannalta ratkaisevia – pedagogiikka ei niinkään.

Opettajan asenne ja suhtautuminen lahjakkaisiin oppilaisiin ja eriyttämiseen on yksi avaintekijöistä, kun puhutaan lahjakkaan oppilaan tukemisesta:

- *Koulun ilmapiiriin tulee olla mahdollisimman myönteinen ja avoin kaikenlaiselle lahjakkuudelle ja sen tukemiselle.*
- *On tärkeää, että oppilaan lahjakkuuden alueet tunnustetaan, jotta häntä voidaan tukea mahdollisimman monipuolisesti.*
- *Lahjakasta oppilasta ei saa käyttää toistuvasti apuopettajana. Lahjakkaalla oppilaalla pitää olla mahdollisuus oppia uusia asioita ja kehittää taitojaan. Myös koulussa.*

E erityisen lahjakkaille lapsille on yhtä tärkeää kuin kaikille muillekin, että he saavat olla ikäistensä seurassa. Normaalijakauman periaatteella voidaan ajatella, että hyvin menestyviä tai lahjakkaita oppilaita on noin 15–20 %, erityisen lahjakkaita 2–4 %, poikkeuksellisen lahjakkaita korkeintaan 0,003 % ja neroja alle 0,00002 %. On tavanomaista, että menestyvät ja erityislahjakkaat kyseenalaistetaan tai sivuutetaan, sillä heidät koetaan uhkana. Tämä on huolestuttavaa Ruotsissa tehdyn tutkimuksen valossa, joka osoittaa, että 92 % (N = 287) akateemisesti lahjakkaimmista oppilaista kärsii psykososiaalisista ongelmista. Ongelmien taustalla vaikuttavat vahvimmin oppimismahdollisuuksien vähäisyys sekä tuen ja ymmärryksen puute niin koulussa kuin kotioiloissa. (**Persson, 2010 julkaisussa Socialmedicinsk tidskrift 2014: VOL 91, nro 2**).

PÄHKINÄNKUORESSA: tunnistaminen, suunnittelu, toteutus ja opetuksen kehittäminen

Velvollisuus opetuksen järjestämisestä (myös erityislahjakkuuksille) on kirjattu perusopetuslakiin.

LAKI PERUSOPETUKSESTA 628/1998 18 §)

"Oppilaan opiskelu voidaan järjestää osittain toisin kuin tässä laissa ja sen nojalla säädetään ja määrätään, jos:

- 1) oppilaalla katsotaan joltakin osin ennestään olevan perusopetuksen oppimäärää vastaavat tiedot ja taidot;*
- 2) perusopetuksen oppimäärän suorittaminen olisi oppilaalle olosuhteet ja aikaisemmat opinnot huomioon ottaen joltakin osin kohtuutonta; tai*
- 3) se on perusteltua oppilaan terveydentilaan liittyvistä syistä.*

Oppilaita tulee seurata tiiviisti, jotta tuki osataan kohdistaa oikein mahdollisimman nopeasti sen tarpeen ilmetessä. Tuen tulee olla joustavaa ja suunnitelmallista ja tukimuotojen mahdollisimman monipuolisia. Oppimista ja edistymistä seurataan systemaattisesti ja tuen tarvetta arvioidaan säännöllisesti.

Tärkeintä on, että KAIKILLA osapuolilla on yhteinen käsitys

- tarpeesta
- toiveista
- kriittisistä pisteistä.

ETENEMINEN VAIHE VAIHEELTA

Askelmerkit tuen järjestämisessä

Tuen järjestäminen on koulumaailmassa tuttua ja erilaiset tukimuodot kuuluvat koulujen arkeen. Tuki on tähän asti systemaattisesti kirjattu ja sen toteutumista on seurattu kolmiportaisuuden periaatteella. Kolmiportainen tuki on tarkoitettu oppilaille, joilla on oppimisessa eriasteisia vaikeuksia. Lahjakkaille oppilaille järjestettävää tukea ei opetusministeriön rajauksen mukaan voi sisällyttää tai liittää kolmiportaiseen tukeen, vaan se on kirjattava joko opetussuunnitelmaan tai erilliseen, itsenäiseen lukuun oppilaan tuen ja oppilashuollon käsikirjaan.

Lahjakkaiden oppilaiden koulunkäynnin tuen järjestämisessä noudatetaan pitkälti samoja periaatteita kuin kolmiportaisen tuen järjestämisessä. Pääperiaatteisiin kuuluvat oppilaan, huoltajien ja moniammatillisen ryhmän sekä kollegion osallistaminen.

Vaihe 1: Koti, koulu tai harrastuspiiri on havainnut lapsen/nuoren lahjakkuuden tai lapsen käytöksessä ja toiminnassa on jotakin, joka toistuvasti yllättää aikuisen.

Huomioista keskustellaan työyhteisössä muiden lapsen/nuoren kanssa toimivien aikuisten kanssa. Onko suoriutumisessa tai käyttäytymisessä eroja? Mitä vahvuuksia muut ovat huomanneet lapsessa? Lapsen taidot huomioidaan ja työskentelyä ohjataan haastavampien tehtävien pariin. Myös osaamiskattoa voi testata.

Vaihe 2: Oppilaan kuuleminen ja KOS-lomakkeen täyttäminen.

Vaihe 3: Keskustelu (ja KOS-lomake) huoltajien kanssa.

Miten lapsi/nuori toimii kotona? Onko huoltajalla ajatuksia lapsen kyvyistä ja toisaalta haasteista/vaikeuksista?

Vaihe 4: Oppilaan asiasta keskustellaan (tarvittaessa monialaisessa hyvinvointiryhmässä).

Miten lapsen lahjakkuutta voidaan koulussa tukea?

Vaihe 5: Oppilaalle kirjataan yleiseen tukeen pedagoginen arvio, eli ne huomiot ja toimenpiteet, joihin oppilaalle laadittava oppimissuunnitelma perustuu. Oppimissuunnitelma eriyttävine opetusjärjestelyineen tarkistetaan säännöllisesti.

ASKEL ASKELEELTA

Koti, koulu tai harrastuspiiri on havainnut lapsen/nuoren lahjakkuuden tai lapsen käytöksessä ja toiminnassa on jotakin, joka toistuvasti yllättää aikuisen. (LIITE 1)

askel 1

Oppilaan kuuleminen
(LIITE 2)

askel 2

Huoltajan kuuleminen
(LIITE 3)

askel 3

BETTS OCH NEIHART:
Identifiointi
Keskustelupohja (LIITE 4)

askel 4

OPPIMISSUUNNITELMA:
Oppilaalle kirjataan yleiseen tukeen pedagoginen arvio, eli ne huomiot ja toimenpiteet, joihin oppilaalle laadittava oppimissuunnitelma perustuu.

askel 5

- VAIHE 1: Yleinen kartoitus

Koulun henkilökunta hankkii riittävästi tietoa oppilaan

- *taitotasosta*
- *valmiuksista ja asenteista*
- *vaikeuksista ja vahvuuksista*
- *stressitekijöistä ja stressiherkkyydestä*
- *kyvyistä ja kiinnostuksenkohteista*

eri oppiaineissa ja eri tilanteissa voidakseen ohjata ja opettaa oppilasta parhaalla mahdollisella tavalla.

Kartoitus perustuu Ola Olssonin muistilistaan (LIITE 1). Sen tarkoitus ei ole toimia tarkistuslistana. Tarkistuslistat voivat johtaa harhaan ja opettaja saattaa jopa lukita ajatuksensa oppilaan suhteen listan perusteella ja jättää ammatillisen osaamisensa käyttämättä. (**Mona Liljedahl 2017, 42**).

Tätä muistilistaa on tarkoitus käyttää, kun keskustellaan oppilaan mahdollisesta lahjakkuudesta. Tämä lista auttaa pääsemään alkuun, mutta sitä ei ole tarkoitus käyttää dokumentoinnin pohjana, **ainoastaan keskusteluapuna**.

Kannattaa aloittaa kysymällä:

1. *Kuka on esittänyt kysymyksen oppilaan mahdollisesta lahjakkuudesta? Miksi?*
2. *Koskeeko kysymys kaikkia tai vain joitakin/jotakin oppiainetta?*
3. *Mitä lahjakkuuteen viittaavia merkkejä lapsessa on havaittavissa?*
4. *Mitä muita piirteitä lapsessa on havaittavissa?*

Keskustelemalla piilevistä tai näkyvistä kyvyistä päädytään usein toteamaan, että lapsella on jo varhaislapsuudessa ollut tavanomaisesta poikkeavia taipumuksia tai kykyjä, kuten yöllistä vilkkautta ja univaikeuksia, varhaiskypsiä toimintoja, auktoriteettiongelmia, alisuoriutumista, ulkopuolisuutta ja/tai vaikeuksia helppoissa asioissa tai toisinpäin. Oppilaan kannalta onkin tärkeää rakentaa täysin uusi käsitys hänen kyvyistään ja edellytyksistään – eikä käyttää muistilistaa vaatimuslistana.

*"Oppilaan oma kouluhistoria on ehdottomasti kaikkein paras lähde, kun oppilaan erityislahjakkuutta pyritään tunnistamaan.", toteaa **Mona Liljedahl (2017, 37)**.*

- VAIHEET 2 JA 3: Oppilaan ja huoltajan kuuleminen

Muutamia vihjeitä tapaamiseen valmistauduttaessa:

- *Huolehdi, että joku ohjaa keskustelua sen edetessä. Huolehdi, että kaikki saavat puheenvuoron. Kaikilla osallistujilla on arvokkaita mielipiteitä, kokemuksia ja ajatuksia. Salli kaikkien tuoda esiin ajatuksensa.*
- *Auta keskustelua eteenpäin.*
- *Pyydä jotakuta kirjaamaan ajatuksia ylös yhteenvedon tekemiseksi.*
- *Huolehdi siitä, että keskustelun päättyessä kaikilla osapuolilla on selvä kuva työnjaosta ja siitä, mitä tehdään seuraavaksi.*

Oppilaan ja hänen huoltajiensa näkemykset ja mielipiteet koulutilanteesta ovat tärkeitä. Kuuleminen koostuu kahdesta osasta: oppilaan lomakkeesta ja huoltajan lomakkeesta. Molemmat lomakkeet kuuluvat Ulrika Aspeflon KOS (**koulu-oppilas-suunnitelma**) -kartoitusmateriaaliin. Materiaali on soveltuvin osin suomennettu Aspeflon luvalla (LIITTEET 2 ja 3).

Kuuleminen tehdään oppilaan hyvinvointi edellä ja sillä ajatuksella, että koulu kantaa vastuun oppilaan koulutilanteen parantamisesta yhdessä oppilaan ja huoltajien kanssa. Kuulemisessa huomioidaan eri näkökulmista ne kouluarjessa vaikuttavat tekijät, jotka voivat aiheuttaa kouluvastaisuutta ja esimerkiksi poissaoloja.

Tässä materiaalissa koulun ulkopuoliseen psykososiaaliseen elämään ei kiinnitetä huomiota sen tarkemmin. Tarvittaessa tämä tehdään toisella tavalla. Kuulemisen (ja kyselylomakkeiston) keskiössä on koulunkäyntiin liittyviin vaikeuksiin vaikuttavien syiden selvittäminen ja ymmärtäminen sekä oppilaan omien vahvuuksien entistä parempi huomioiminen.

Ennen kuulemista on oletettavissa seuraavaa:

- *Oppilaan tilanne koulussa on vaikea.*
- *Oppilas tarvitsee mahdollisesti*
 - *kuntoutusta*
 - *vaatimustason mukauttamista*
 - *luottamussuhteen rakentamista/korjaamista*
 - *välineitä stressinhallintaan*
 - *vahvempaa hallinnantunnetta*
 - *tulkkia itsensä ja ympäröivän maailman välille.*

Olemme luoneet oman version KOS-lomakkeistosta hyvin pienin muutoksin. Kartoitusta käytetään Ulrika Aspeflon luvalla. Olemme tietoisesti jättäneet pois koulun lomakkeen.

• VAIHE 4: Tunnistaminen

Osaamista löytämiseen ja tukemiseen:

(Elisabeth Mellroth, Brainchild Pro 2018 Stockholm Tekniska museet)

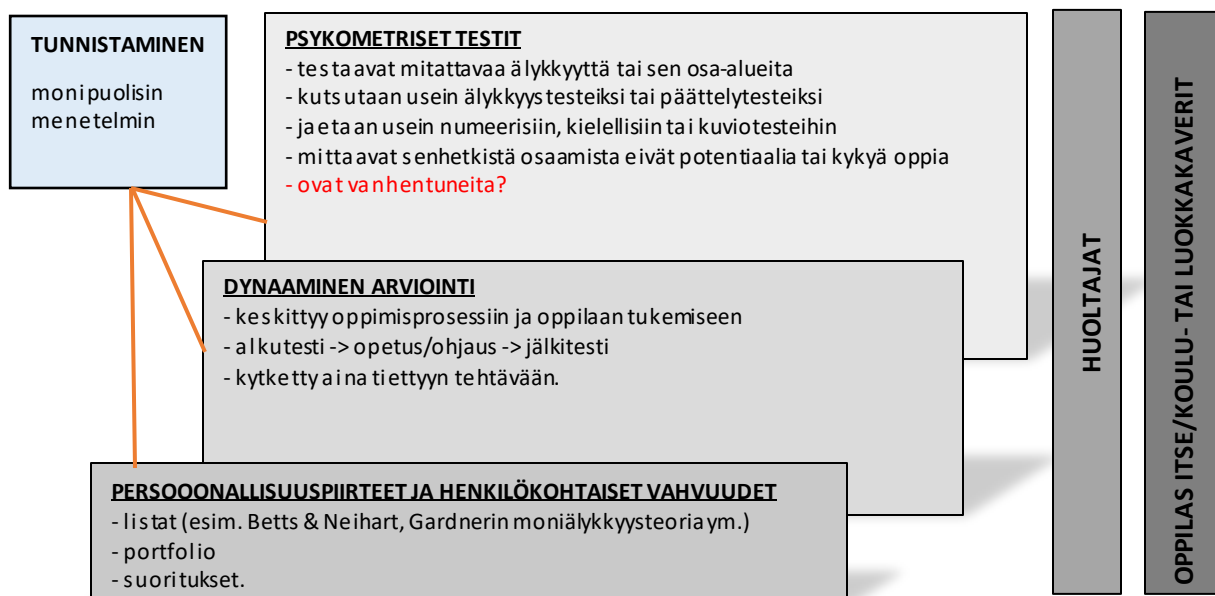
- lahjakkuuden teorioita
- erilaisia tunnistamistapoja
- huomiota sosioemotionaaliseen kehitykseen
- huomiota alisuoriutuviin
- opetuksen eriyttämistä
- erilaisia pedagogisia menetelmiä
- opetuksen analysointia ja kehittämistä
- yhteistyökumppaneita.

Mikäli kartoitus ja kuuleminen osoittavat tarvetta jatkoselvittelylle (VAIHE 1, 2 ja 3), on syytä aloittaa varsinainen tunnistusprosessi. Mikään työkaluista ei toimi yksin käytettynä ja tunnistusprosessi on jokaisen oppilaan kohdalla yksilöllinen.

Ne oppilaat, jotka eivät itse tunnista lahjojaan, ovat vaikeimmin tunnistettavissa lahjakkaiksi. (Mona Liljedahl 2017, 37)

Ne oppilaat, jotka yleensä tunnistetaan ovat (Mona Liljedahl Loviisassa 2019)

- etnisesti syntyperäisiä
- poikia
- oppilaita, joilla ei ole diagnooseja
- sosioekonomisesti ja kulttuurisesti vahvojen vanhempien lapsia.

1. Koulupsykologia ja lahjakkuuden todentaminen

Koulupsykologit ovat keskustelleet asiasta ja tulleet siihen tulokseen, ettei yksinomaan erityislahjakkuutta lähdetä kartoittamaan. Jos lapsen tilanteessa on jotakin muuta, johon on syytä tarkemmin perehtyä, erityislahjakkuus saattaa olla osa kokonaisuutta ja se toki otetaan huomioon.

Koulupsykologien tekemä tutkimus, jolla kartoitetaan koulunkäyntiin liittyviä taitoja, on kattava prosessi ja siihen käytetään verrattain paljon resursseja. Yhden oppilaan tilanteen kartoittamiseen tarvitaan useita tapaamiskertoja sekä oppilaan että huoltajan kanssa. Tutkimustehtävistä saadun aineiston analysoiminen ja tulkitseminen vievät myös aikaa. Tästäkään syystä yksinomaan lahjakkuuden kartoittaminen ei nykyresursseilla ole mahdollista.

Sosiaaliset ja kognitiiviset taidot

Erityisesti silloin, kun puhutaan akseleraatiosta, luokan yli hyppäämisestä, joudutaan huolellisesti puntaroimaan akseleraation vaikutuksia lapsen tai nuoren hyvinvointiin: millaiset ovat lapsen psyykkiset ja sosiaaliset edellytykset pärjätä ehkä useammankin vuoden itseään vanhempien ryhmässä?

Loviisan suomenkielisen koulupsykologin, Enni Hongiston näkemyksen mukaan sosiaaliset taidot painavat vaakakupissa erityisesti murrosiässä, ja akseleraation haitat voivat olla suuremmat kuin hyödyt. Kollega Peter Sundsten on samalla kannalla.

Peter Sundstenin mielestä useimmat lapset voivat hyötyä ylöspäin eriyttämisestä, mutta tietysti myös poikkeuksia, eli nopeuttamisesta hyötyviä, voi harvakseltaan löytyä. Jos lapsi on niin eri tasolla ajattelussaan, ettei saa tukea tai ymmärrystä edes opettajalta, on Peterin mukaan epätodennäköistä, että vuosiluokan, kahden tai kolmenkaan yli hyppääminen auttaisi asiaa.

Konsultoiva tuki

Koululaisen lahjakkuuden havaitsemisessa oppilaan huoltajien lisäksi avainasemassa ovat koulun aikuiset. Vahvuuksien kartoittamiseen opettajat voivat käyttää tarkoitukseen suunniteltuja lomakkeita. (Katso liitteet.)

Oppilaan tilanteen arviointi voidaan tehdä esimerkiksi pedagogisen ryhmän voimin. Pedagogisessa ryhmässä voivat olla mukana luokanopettaja, rehtori, koulupsykologi, terveydenhoitaja, koulukuraattori ja koululaisen huoltaja. Ryhmä voi kokoontua myös jo valmiin suunnitelman ympärille ja arvioida suunnitelman toimivuutta.

Ihminen haluaa ymmärtää psyykkisiä prosesseja. Lahjakkuus yhdistetään usein älykkyyteen. Älykkyyttä on tutkittu melko paljon mutta viime vuosikymmeninä tällä tutkimusrintamalla on ollut hiljaisempaa. Älykkyyttä on yritetty määritellä monin tavoin ja eri määritelmät sopivat ehkä eri tilanteisiin. Ns. CHC-malli (Cattell-Horn-

Carroll) on ehkä niitä tieteessä käytetyimpiä malleja älykkyyden sisällön selittämiseksi, ja sitä käytetään monien älykkyystestienkin pohjana.

Useimmat älykkyystestit on konstruoitu siten, että ne mittaavat osia älykkyydestä. Tuloksiin on useita vaikuttavia osatekijöitä ja virhemarginaali saattaa olla suuri.

Psykometrisia testejä ei juurikaan käytetä (**Suvi Eskelinen, Jyväskylän yliopisto 2018**), mutta soveltuvia kognitiivisia kykyjä mittaavia testejä ovat

- *WISC-R (Wechsler Intelligence Scale for Children-Revised)*
- *Ravensin matriisit*
- *Guilford's test (Guilford's t Alternative Uses Task)*
- *TTCT (Torrance Test of Creative Thinking).*

Koulupsykologit näkevät oman roolinsa konsultoivina silloin, kun opettaja tarvitsee tukea ajatuksiinsa oppilaan lahjakkuuden suhteen. Suomessa noudatetaan yleisesti linjausta, jonka mukaan koulupsykologit keskittyvät työssään oppimisvaikeuksien ja oppilaan psyykkisen tilanteen kartoittamiseen (**Suvi Eskelinen, Jyväskylän yliopisto 2018**). Näin myös Loviisassa.

Kuva: Emma Jansson, Generalshagens skola

2. Dynaaminen arviointi

Standardoitujen testien avulla voidaan todentaa, mitä oppilas kulloisellakin hetkellä osaa (staattinen arviointi). Testit eivät kuitenkaan näytä mitä kaikkea oppilas voi oppia ja oppii. Testit eivät siis mittaa oppimiskykyä.

Kun staattinen arviointi antaa tietoa lapsen nykyosaamisen tasosta, dynaamisella arvioinnilla päästään käsiksi potentiaaliin. **Dynaamisessa arvioinnissa pääpaino on nimenomaan oppimisprosessissa.** Testaamisessa oleellista on alkumittaus, opetus ja ohjaaminen sekä loppumittaus (pretest – teaching – posttest). Tämän arviointitavan etu on se, että tiedämme mitä prosessin aikana on tapahtunut.

Jos näyttää siltä, että lapsi on äärimmäisen lahjakas, on paikallaan yrittää selvittää lapsen ”osaamiskatto”. Joskus osaaminen voi olla jopa 2-6 vuotta edellä lapsen biologista ikää. Toisaalta taas lapsen käytös esimerkiksi sosiaalisissa tilanteissa voi olla kypsymättömämpää kuin hänen ikänsä antaa olettaa. Asynkroniteettia, eli kehitysalueiden epätahtisuutta, käytetään usein myös selityksenä sille, ettei erityisen lahjakasta lasta haluta siirtää opiskelemaan ylemmille vuosiluokille. Perustelu on yleinen niin huoltajien kuin opettajien piirissä. On kuitenkin todennäköistä, että sosiaalinen taitotaso ei missään vaiheessa saavuta tiedollista ja älyllistä ikää. Jokaisen erityislahjakkaan lapsen kohdalla täytyykin arvioida tarkasti monialaisessa yhteistyössä, mitkä eriyttämismenettelyt sopivat kullekin lapselle ja tukevat parhaiten hänen kokonaiskehitystään. (esim. <https://belinblank.wordpress.com/2016/10/06/best-kept-secret-in-gifted-ed/>)

Leo Vygotskij (1896-1934) puhui **lähikehityksen vyöhykkeestä**. Muun muassa Pekka Peura näkee tämän ajattelutavan edut. Vygotskijn näkemyksen mukaan oppilas oppii, kunhan oppisisältöjen vaativuustaso pysyy hänen lähikehitysvyöhykkeellään niin, että oppilas joutuu työskentelemään osaamisensa **ylärajoilla** aikuisen ohjaamana. Oppiminen on vähäistä tai sitä ei tapahdu lainkaan kehityksen ensimmäisellä ja kolmannella vyöhykkeellä. Selkokielellä tämä tarkoittaa sitä, että oppisisällöt ovat joko aivan liian helppoja tai aivan liian vaativia oppilaan kehitystasoon nähden.

Kuva: Kyrkoby skola

3. Bettsin & Neihartin profiilit

Erityislahjakkuus on aina muutakin kuin korkea ÄO. Lahjakkaita oppilaita on usein vaikea tunnistaa. Lahjakkaat oppilaat ovat kaikkea muuta kuin yhteneväinen ryhmä. Tunnusmerkkejä ja tunnistamistapoja on useita. Läheskään aina koulu ei ole se, joka tunnistaa lapsen lahjakkuuden. Myös kodilla on merkittävä rooli. Jos kotona ei kuitenkaan tunnisteta lapsen lahjakkuutta, jää se usein tunnistamatta koulussakin. (**Mona Liljedahl, 2017**).

On olemassa useita listoja, jotka painottavat ihmisen persoonallisuuden piirteitä ja henkilökohtaisia vahvuuksia eri tavoin. Tähän käsikirjaan olemme valinneet Bettsin ja Neihartin mallin (**George T. Betts and Maureen Neihart (1988) - Profiles of the gifted and talented**), jota voi täydentää vaikka Gardnerin moniälykkysteorialla.

Bettsin ja Neihartin (1988) kehittämät kuusi profiilia lahjakkaan lapsen tunnistamiseen auttavat opettajia, kouluttajia ja vanhempia saamaan vihjeitä lahjakkuudesta ja tarjoavat teoreettista taustaa määrittelyn ja tunnistamisen lisäksi myös koulutuksen suunnitteluun ja neuvontaan. Mallissa korostetaan eri persoonallisuuden osien vaikutusta toisiinsa ja tätä kautta lahjakkuuden tunnistamiseen. Profiilit ovat

- menestyjät
- poikkeavasti lahjakkaat
- lahjakkuuden kätäjät
- putoajat
- kaksoisleimatut
- autonomiset oppijat.

(Betts & Neihart 1988, 248, 252 sekä <http://www.davidsongifted.org/search-database/entry/a10114>).

Kuva: Ammatti-ilta Ohjaamo-Navigators, Loviisa.

Bettsin ja Neihartin profiilit

1) Lahjakkaista **menestyjiin** kuuluu valtaosa. He ovat nopeita oppimaan ja menestyvät etenkin älykkyystesteissä hyvin. Heille on yhteistä hyväksynnän hakeminen opettajilta, omilta vanhemmiltaan, mutta myös muilta aikuisilta. Juuri tästä syystä menestyjät noudattavatkin tavallisesti hyviä käyttäytymismalleja. Koulutyön eteen he eivät joudu juurikaan ponnistelemaan ja tylsistyvätkin nopeasti. He ovat taitavia ja hyviä koulussa, mutta eivät kehitä lahjojaan niiden vaatimalla tavalla. Menestyjät eivät halua erottua joukosta vaan pyrkivät olemaan osa ryhmää. (Betts & Neihart 1988, 249.)

2) **Poikkeuksellisen lahjakkaat** eivät usein viihdy koulussa, käyttäytyvät huonosti ja haastavat heille tarjotun opetuksen. Tästä syystä heitä ei välttämättä tunnisteta lahjakkaiksi. Heistä voidaan puhua myös uhmakkaina ja turhautuneina, sillä koulu ei pysty vastaamaan heidän taitojaan ja kykyjään. Heidän on vaikea kuulua osaksi ryhmää, eivätkä näe itseään minkään ryhmän jäsenenä. Tästä syystä he eivät usein ole suosittuja koulumaailmassa.

3) **Lahjakkuuden kätäjät** ovat epävarmoja omista kyvyistään sekä heidän suoritustasonsa vaihtelee suuresti. Opettajilla on yleensä vaikeuksia kyetä vastaamaan heidän tarpeisiinsa ja saada heistä irti kaikkea potentiaalia. Tähän profiiliin tavallisesti kuuluvat tytöt, joille on tärkeää kuulua vertaisryhmään ja pitää yllä kaverisuhteita. Tämä on myös pääasiallinen syy lahjakkuuden kätkemiseen, sillä he eivät halua erottua kavereistaan. Opettajalle, kuten myös vanhemmille, on haaste tukea oppilaan sisäistä motivaatiota akateemisten taitojen kehittämiseen.

4) Jos **putoajien** lahjakkuutta ei koulussa huomioida riittävästi, voivat he tuntea itsensä ulkopuoliseksi, masentua ja vetäytyä toisaalle. Heille koulun ulkopuoliset asiat ovat paljon koulutyötä kiinnostavampia, jolloin vaarana on henkinen tai fyysinen koulun laiminlyönti. He tarvitsevat paljon tukea koulussa, varsinkin henkisellä puolella, jotta heidän lahjansa saadaan hyödylliseen käyttöön.

5) **Kaksoisleimatut** ovat puolestaan yleensä vammaisia joko henkisesti tai fyysisesti. Heidän lahjakkuutta on vaikea tunnistaa, sillä he saattavat olla eristäytyneitä ja vaikeasti tulkittavissa. Tästä syystä myös heidän lahjakkuuttaan tukevaa opetusta on hankala järjestää. (Betts & Neihart 1988, 252.)

6) **Autonomiset** oppijat ovat tehokkaita työskentelyssään, mutta eivät joudu panostamaan opiskeluunsa juurikaan. Tämän profiilin lapset tunnistetaan jo aikaisessa vaiheessa koulu-uraa. He luovat omia oppimisstrategioitaan ja toimivat pitkälti autonomisesti. Heille on ominaista akateeminen menestys ja opettajan sekä muiden aikuisten luottamus. (Betts & Neihart 1988, 252.)

Huoltajille voi tulostaa oman kappaleen Bettsin & Neihartin taulukosta ja pyytää heitä miettimään, mihin ryhmään heidän lapsensa voisi kuulua. Myös oppilasta voi pyytää sijoittamaan itsensä taulukkoon. Jokaisen lahjakkuustyyppin kohdalla on toimenpide-ehdotus, miten oppilasta voi tukea. Oppilaan ja huoltajan ajatukset lahjakkuustyyppistä toimivat usein hyvänä pohjana keskustelulle.

Täytyy muistaa, että Bettsin & Neihartin malli on teoreettinen työkalu, josta voi saada uusia näkökulmia. Sen osoittamat ”tulokset” eivät muodosta diagnoosia, eivätkä ne yksin riitä lahjakkuuden toteamiseen.

- VAIHE 5: Oppimissuunnitelman laatiminen

Suunnitelluista opetusjärjestelyistä huoltajia tiedottaa ja niistä vastaa ensi kädessä lapsen opettaja. Opettaja ei kuitenkaan yksin ole vastuussa erityisistä opetusjärjestelyistä. Koulun rehtori on vastuussa siitä, että oppilaan tuen tarve huomioidaan.

Joskus kokonaisuuden järjestäminen vaatii moniammatillisen ryhmän koollekutsumista. Suurimmat erityisiä opetusjärjestelyjä koskevat päätökset täytyy ratkaista hallinnossa:

- **Onko tarvetta kehittää työtä tältä osin?**
- **Jos on tarvetta kehittää, niin mitä kehitetään?**
- **Miksi kehittämistä tarvitaan?**
- **Miten kehitämme toimintaamme?**
- **Miten edetään?**

Koulun tehtävä on suunnitella ja toteuttaa opetusta niin, että se vastaa oppilaiden tarpeisiin. Kun opettaja havaitsee oppilaalla tarpeen opetuksen eriyttämiseen, oppilaalle laaditaan pedagoginen arvio. Pedagoginen arvio tehdään yhteistyössä opettajien, huoltajien ja oppilashuoltohenkilökunnan kanssa. Tarvittaessa konsultoidaan ulkopuolisia asiantuntijoita.

Opetuksen järjestäminen ja toteutustavat käsitellään moniammatillisessa oppilashuoltoryhmässä ja liitetään osaksi pedagogista arviota. Pedagogisen arvion sisältö määritellään Esi- ja perusopetuksen opetussuunnitelman perusteissa. Opetuksen tulee muodostaa suunniteltu ja järjestelmällinen kokonaisuus. Yksilöllisen ohjauksen merkitystä painotetaan. Tavoitteena on tarjota lapselle kokonaisvaltaista, suunnitelmallista tukea.

Kolmiportainen tuki on tarkoitettu oppilaille, joilla on oppimisessa eriasteisia vaikeuksia. Lahjakkaille oppilaille järjestettävää tukea ei opetusministeriön rajauksen mukaan voi sisällyttää tai liittää kolmiportaiseen tukeen, vaan se on kirjattava joko opetussuunnitelmaan tai erilliseen, itsenäiseen lukuun oppilaan tuen ja oppilashuollon käsikirjaan. (**Pirjo Koivula, Opetushallitus**).

Lahjakkaiden oppilaiden koulunkäynnin tuen järjestämisessä noudatetaan pitkälti samoja periaatteita kuin kolmiportaisen tuen järjestämisessä. Pääperiaatteisiin kuuluvat oppilaan, huoltajien ja moniammatillisen ryhmän sekä kollegion osallistaminen.

1. *Oppilaalle kirjataan yleiseen tukeen pedagoginen arvio, eli ne huomiot ja toimenpiteet, joihin oppilaalle laadittava oppimissuunnitelma perustuu. Pedagoginen arvio kirjataan Wilmaan.*
2. *Jokaiselle oppilaalle voidaan laatia henkilökohtainen oppimissuunnitelma. Suunnitelma kattaa tällöin soveltuvin osin samat osa-alueet kuin tehostetun tuen oppimissuunnitelma. Oppimissuunnitelma perustuu pedagogisen arvion tietoihin. Eriyttäminen järjestetään oppimissuunnitelman edellyttämällä tavalla. Opetuksen järjestäminen edellyttää suunnitelmallisuutta. Jos tarve eriyttämiselle muuttuu jostakin syystä, siirto tuen muodosta toiseen kirjataan pedagogisiin dokumentteihin. Opetus voidaan toteuttaa usein eri tavoin.*
3. *Oppimissuunnitelma kirjataan Wilmaan. Pedagogisen arvion lomaketta voidaan käyttää useammin kuin kerran. Lomake seuraa oppilasta koulun tai kouluasteiden vaihtumisen yhteydessä. Opetuksen järjestäminen edellyttää suunnitelmallisuutta ja oppimissuunnitelma eriyttävine opetusjärjestelyineen tarkistetaan säännöllisesti.*
4. *Ainekohtaiset oppimistavoitteet kirjataan oppimissuunnitelmaan. Tavoitteet poimitaan sen vuosiluokan opetussuunnitelmasta, jota oppilas opiskelee. Oppilas arvioidaan niiden opintojen osalta, jotka hän on suorittanut kokonaisuudessaan lukuvuoden päättyessä.*
5. *Mikäli opetuksen järjestäminen edellyttää vuosiluokkiin sitomattomia opintoja,*
 - *kuullaan oppilaan huoltajia*
 - *vuosiluokkiin sitomaton opetus kuvataan paikallisessa opetussuunnitelmassa (5.7.4).*
6. *Koulun rehtori vastaa siitä, että oppilaan tuen tarve kaikilla kouluasteilla ja nivelvaiheissa huomioidaan. Oppilaan asioista ja asiakirjojen päivittämisestä vastaava opettaja/luokanvalvoja kirjataan Wilmaan. Suunnitelma saatetaan rehtorin tietoon ja se julkaistaan huoltajille.*

NIVELVAIHEET JA OPETTAJANVAIHDOKSET

Eriyttämisen tavoitteena on oppilaan tarpeiden huomioiminen. On tärkeää kerätä tarpeeksi tietoa oppilaan koulunkäynnistä, tehdyistä pedagogisista ratkaisuksista ja tehdä selvitys siitä, millaisia mahdollisuuksia koululla on käytössään pitkäjänteistä opetusta suunniteltaessa. Erityistä huomiota tulisi kiinnittää nivelvaiheisiin ja aktiiviseen tiedonsiirtoon esimerkiksi opettajanvaihdosten yhteydessä. Tärkeitä kysymyksiä ovat esim.

- mitä (erityis)järjestelyjä on jo tehty?
- mitä uusia (erityis)järjestelyjä on mahdollista tehdä?

Kolme tärkeää ulottuvuutta eriyttämisessä ovat opintojen **sisältö, syvyys ja nopeus**. Huomioi, että itseopiskelu ilman ohjausta ei vastaa opetusta ohjaavan lain henkeä. Oppilaalla on oikeus saada opetusta myös opetusta nopeatettaessa ja/tai rikastettaessa:

”Opetukseen osallistuvalla on työpäivinä oikeus saada opetussuunnitelman mukaista opetusta, oppilaanohjausta sekä riittävää oppimisen ja koulunkäynnin tukea heti tuen tarpeen ilmetessä.”
(*Perusopetuslaki, luku 7 § 30*).

Joillekin lahjakkaille oppilaille, erityisesti poikkeuksellisen erityislahjakkaille/neroille, tarvitaan äärimmäisen joustavia opetusjärjestelyjä, joita ei voida järjestää oman kouluasteen puitteissa. Näissä tapauksissa opetusjärjestelyt täytyy räätälöidä tapauskohtaisesti yhteistyössä yli kouluasteiden.

Aina kannattaa myös selvittää mitä aiempien kouluasteiden opettajilla on kerrottavanaan.

Kuva: Koskenkylän koulu seinämaalaus

TUEN MUODOT

- Nopeuttaminen ja vuosiluokan yli hyppääminen (akseleraatio): malli ja esimerkitapaukset

PEDAGOGINEN ARVIO	HALLINTOPÄÄTÖS	OPPIMISSUUNNITELMA
<i>Opettaja vastaa siitä, että pedagoginen arvio laaditaan.</i> <i>Arvio tehdään Wilmassa.</i> <i>Nivelvaiheet ylittävä yhteistyö: koulu, jossa oppilas on kirjoilla, laatii pedagogisen arvion.</i> <i>Opettaja vastaa siitä, että pedagoginen arvio laaditaan.</i> <i>Pedagogisen arvion on oltava riittävän kattava ja sisällettävä tarpeeksi tietoa, jotta mahdollisten opettajanvaihdosten yhteydessä on mahdollista jatkaa tehtyä työtä.</i> <i>On tärkeää, että käytettävissä on riittävästi tietoa</i> • oppilaan koulunkäynnistä • jo tehdyistä pedagogisista ratkaisuista • selvitys mahdollisuuksista tehdä pitkälle ulottuvia/ pitkäkestoisia opetusjärjestelyjä. <i>On hyvä järjestää yhteinen tapaaminen oppilaan ja hänen huoltajiensa kanssa jo ennen pedagogisen arvion laatimista. Myös mahdollisten muiden kouluasteiden edustajat voivat osallistua tapaamiseen.</i> <i>Mikäli kyse on erityisen kattavista opetusjärjestelyistä, moniammatillinen työryhmä kokoontuu rehtorin päätöksen jälkeen.</i> <i>Mikäli opetuksen järjestäminen edellyttää vuosiluokkiin sitomattomia opetusjärjestelyjä, on oppilaan huoltajia kuultava.</i> <i>Vuosiluokkiin sitomattoman opetuksen järjestäminen kuvataan paikallisesti päätetyssä opetussuunnitelmaosiossa (5.7.4)</i> <i>Samaa lomaketta voidaan käyttää monta kertaa.</i>	<i>Perusopetuslain § 18 mukaan rehtori voi hallintopäätöksellä päättää yksilöllisen opinto-ohjelman laatimisesta. Mikäli vuosiluokkiin sitomatonta opetusta järjestetään vain yksittäiselle oppilaalle, täytyy oppilaalle laatia henkilökohtainen opintosuunnitelma, joka perustuu voimassa olevaan opetussuunnitelmaan. Suunnitelmasta tulee käydä ilmi oppilaan henkilökohtaiset tavoitteet, opintojärjestys sekä aikataulu, jonka puitteissa opinnot on tarkoitus suorittaa.</i> <u>Rehtori</u> <i>Koulun rehtori vastaa siitä, että oppilaan tarpeen huomioidaan koulussa/kouluissa sekä eri kouluasteiden välillä.</i> • Rehtori kannustaa jatkuvasti koko henkilökuntaansa lahjakkaiden (kin) oppilaiden opetuksen järjestämiseen parhaalla mahdollisella tavalla. • Rehtori tarjoaa opettajille mahdollisuuksia osaamisensa kehittämiseen sekä ohjaukseen lahjakkaiden lasten tarpeiden kohtaamiseksi. • Rehtori vastaa siitä, että toimenpideohjelmia tarkistetaan tarpeen vaatiessa. <u>Opettajat</u> • Vastuuhenkilön/luokan valvojan tulee olla nimetty. Hän ottaa vastuulleen oppilaan yleisen edun valvonnan sekä informaation jakamisen. Tämän vastuuhenkilön nimi kirjataan Wilmaan. • Opinto-ohjaaja pitää kirjaa yläkoulukäisen lukio-opinnoissa suorittamista kursseista. <i>Myös muut mahdolliset vastuuhenkilöt nimetään Wilmassa.</i>	<i>Oppilaan opiskelemaan vuosiluokan tavoitteiden pohjalta laadittu yleisopetuksen yksilöllinen opinto-ohjelma kirjataan Wilmaan.</i> <i>Opettaja, joka on vastuussa oppimissuunnitelman laatimisesta, on yhteydessä oppilaan huoltajiin.</i> <i>Oppimissuunnitelman laatii se opettaja, joka on vastuussa oppimissuunnitelman mukaisen opetuksena antamisesta. Kouluasteet (ala-/yläkoulu) ylittävässä yhteistyössä oppimissuunnitelma kirjoitetaan yhdessä aineenopettajan kanssa.</i> <u>POIKKEUS:</u> <i>Oppimissuunnitelma, joka laaditaan yläkoulukäiselle oppilaalle lukio-opintoja varten, kirjoitetaan siinä koulussa (vuosiluokat 7-9), jossa oppilas on kirjoilla. Oppimissuunnitelma liitetään hallintopäätöksen (§ 18) yhteyteen.</i> <i>Hyväksytyt opintosuoritukset/kurssit luetaan poikkeuksetta oppilaan hyväksi.</i> <i>Oppilas arvioidaan lukuvuoden päätteeksi suorittamansa kurssin mukaisesti. Mikäli jokin kurssi on kesken ja oppilaan on tarkoitus jatkaa kesken jääneen kurssin suorittamista seuraavana lukuvuonna, kirjataan kesken jääneen kurssin arviointi jo suoritettua osalta oppilaan henkilökohtaiseen oppimissuunnitelmaan.</i> <i>Samaa pedagogisen arvioinnin lomaketta voidaan käyttää useita kertoja. Lomake seuraa oppilasta mahdollisten koulunvaihtojen ja nivelvaiheiden yli.</i> <i>Tuki voi olla säännöllistä ja pitkäjänteistä ja sen vaikuttavuutta arvioidaan jatkuvasti tasaisin väliajoin, vähintään kerran lukukaudessa. Tarvittaessa suunnitelma tarkistetaan useammin.</i> <i>Lomakkeesta käyvät ilmi</i> • tuen muoto/opetusjärjestelyt • mahdolliset koejärjestelyt ja arviointi. <i>Suunnitelma annetaan tiedoksi rehtorille.</i> <i>Suunnitelma julkaistaan huoltajille sen valmistuttua.</i>

- syksy 2018

Erityisopettaja testasi ensimmäisen vuosiluokan oppilaan matemaattiset taidot lokakuussa (Makeko) ja äidinkielen taidot maaliskuussa (Allu). Ensimmäisen kouluvuoden joululta otettiin käyttöön toisen vuosiluokan matematiikan kirja.

Matematiikan ja äidinkielen lisäksi oppilas oli vahva myös ympäristöopissa ja A1-kielessä (englanti). Nopeuttamista toiselle vuosiluokalla harkittiin. Luokanopettajalla oli mahdollisuus eriyttää opetustaan. Myös tilat mahdollistivat eriyttämisen: oppilaalla oli tarvittaessa mahdollisuus opiskella erillisessä tilassa koulukäynninohjaajan tuella. Mahdollisen siirron vaikutuksista koko ryhmän sosiaaliseen tilanteeseen keskusteltiin: mikäli oppilaan opetusta olisi nopeutettu, ryhmän sukupuolijakauma olisi muuttunut ongelmalliseksi. Lopulta tultiin kuitenkin siihen lopputulokseen, että oppilas pysyy oman vuosiluokkansa mukana.

kevät 2019

Kevätlukukaudella järjestettiin tapaaminen huoltajien kanssa. Tavoitteeksi asetettiin, että

- oppilas säilyttää kiinnostuksensa koulunkäyntiin
- oppilaalle tarjottaisiin (myös jatkossa) omantasoisia haasteita.

Oppilaalle laadittiin oppimissuunnitelma: syksyllä 2019 oppilas aloittaisi lukuvuoden toisella vuosiluokalla oman ikäryhmänsä mukana, mutta opiskelisi A1-kieltä (englanti) ja ympäristöoppia yhdessä kolmannen vuosiluokan kanssa. Järjestelyn seurauksena oppilaalle tuli kaksi ylimääräistä vuosiviikkotuntia. Oppimissuunnitelmaan kirjattiin, että huoltajat seuraavat oppilaan jaksamista ja ilmoittavat, mikäli koulunkäynti muuttuisi liian raskaaksi.

syksy 2019

Syyslomaan mennessä oli varmistuttu siitä, että oppilaan koulunkäyntiä olisi syytä nopeuttaa toiselta vuosiluokalta kolmannelle vuosiluokalle.

Samasta koulusta löytyi toinen, saman profiilin omaava oppilas. Hän oli aloittanut koulunkäyntinsä syksyllä 2019. Tämän opiskelijan koulunkäynti järjestetään edellä kuvatun, hyväksi havaitun mallin mukaisesti.

- Kaksi 4. vuosiluokan oppilasta opiskelee englantia 5. vuosiluokan mukana.
- Yksi oppilas on nopeutettu 4. vuosiluokalta 5. vuosiluokalle syyslukukaudella 2019.
- Alakoulun neljäsluokkalainen on siirretty hiihtoloman jälkeen 5. luokalle. Hänellä on todettu olevan kaikki 5. luokan opintoihin tarvittavat tiedot ja taidot. Päätös siirrosta on tehty 18. §:n nojalla.

- Jo aikaisemmin, ennen Kurkota tähtiin -projektin aloittamista, nopeutettiin yläkoulun oppilas lukioon yhdessä yksittäisessä oppiaineessa (MA). Hän suoritti matematiikan ylioppilastutkinnon muiden lukio-opintojen ollessa vielä kesken ja opiskeli tämän jälkeen yliopistomatematiikkaa lukiomatematiikan sijasta.
- 7. vuosiluokan oppilas etenee matematiikassa vuosiluokkiin sitomattomasti, omassa tahdissaan.
- 8. vuosiluokan oppilaan opintoja on nopeutettu matematiikassa. Sama oppilas on myös saanut kirjailijalta palautetta kirjoittamistaan teksteistä.
- Yläkoulun 8. vuosiluokan opiskelija on syyslukukaudella 2018 aloittanut lukion matematiikan oppimäärän opiskelun. Hän suorittaa laajan matematiikan opintoja lukiossa. Nopeuttamistarpeen/lahjakkuuden huomasi yläkoulun matematiikan opettaja. Lukion opettaja arvostelee kokeet ja yläkoulu maksaa tehdystä työstä korvauksen. Muita oppiaineita opiskelija opiskelee omassa yläkouluryhmässään. Vapaaehtoisen työelämään tutustumisen hän suoritti seuraamalla matematiikan professorin työskentelyä yliopistossa.
- 8. vuosiluokan oppilas opiskelee matematiikkaa omassa tahdissaan. Eriyttäminen/nopeuttaminen otettiin käyttöön jo 7. vuosiluokan aikana. Mikäli opinnot etenevät samassa tahdissa kuin tähän asti, on oppilas suorittanut perusopetuksen matematiikan oppimäärän 8. vuosiluokan aikana.

Kuva: Koskenkylän uusi kaksikielinen koulukeskus rakennusvaiheessa 2018

- Rikastuttaminen ja ryhmittely: malli ja esimerkitapaukset

JOUSTAVAT OPETUSJÄRJESTELYT JA YHTEISSUUNNITTELU

Opetuksen rikastuttaminen opintoryhmässä, joka on koottu useista lahjakkaista oppilaista

Itseopiskelu ilman ohjausta ei ole oikea tapa järjestää opetusta. Jokaisella oppilaalla on oikeus opetukseen. Opetuksen tulee vastata oppilaan tarpeita ja tasoa. Harva oppilas kykenee opiskelemaan täysin itsenäisesti. Opettajan ohjaus on edellytys opinnoissa edistymiselle.

Opintoryhmissä on mahdollisuus rikastuttaa opetusta ja syventää niiden oppilaiden oppimista, jotka ovat lahjakkaita ja kykenevät omaksumaan sisältöjä nopeasti ja syvällisemmin kuin ikätoverinsa. Lahjakkaat oppilaat eri luokilta (vuosiluokilta, kouluista) kokoontuvat kerran viikossa ja työskentelevät jonkin opetettavan asian/kokonaisuuden parissa. Opintoryhmän koostumus tekee mahdolliseksi yksityiskohtaisemman ja tarkemman syventymisen opetettavaan asiaan. Kyse on siis rikastuttamisesta – siitä, että oppilaalle annetaan enemmän hänen omien kykyjensä ja kapasiteettinsa puitteissa.

Toisekseen opintoryhmät tarjoavat oppilaille mahdollisuuden peilata omaa osaamistaan suhteessa muihin ja tehdä töitä yhdessä muiden lahjakkaiden lasten kanssa. Oppilaan kokonaisyhyvinvoinnin kannalta on tärkeää saada kokea yhteenkuuluvaisuutta, osallisuutta ja saada tehdä yhteistyötä myös sellaisten yksilöiden kanssa, jotka ovat kiinnostuneita samoista asioista ja kykenevät samantasoiseen suoritukseen kuin kyseessä oleva lahjakas yksilö itse. Opintoryhmän toimintaan osallistuminen edellyttää vapaaehtoisuutta. Oppilaan tulee olla motivoitunut ja tuntea olonsa turvallisiksi.

Rehtori

- Koulun rehtori kannustaa jatkuvasti koko henkilökuntaansa lahjakkaiden(kin) oppilaiden opetuksen järjestämiseen parhaalla mahdollisella tavalla.
- Rehtori huomioi joustavat opetusjärjestelyt esim. lukujärjestystä laatiessaan.

Opetuksen järjestäjä ja poliittiset päätöksentekijät

- Päätöksenteossa mahdollisen lisäresurssin tarve otetaan esille hyvissä ajoin (yksi vuosiviikkotunti/Tutkimusmatkaajaryhmä).
- Opetuksen järjestäjä osoittaa vähintään yhden vuosiviikkotunnin opetuksen rikastuttamiseen, kun koulussa ilmenee tarve joustaville opetusjärjestelyille (Tutkimusmatkaajat, pajatunnit tms.). Rikastuttamiseen tähtäävien ryhmien perustamisen tulee olla mahdollista myös kesken lukuvuoden.

Opettajat

- Yhteissuunnittelun ja avoimen keskustelun merkitys on tärkeässä asemassa koulutyötä suunniteltaessa.

- Suomenkielisen alakoulun viidesluokkalainen on aloittanut opiskelun yhtenä päivänä viikossa ruotsinkielisessä koulussa. Hän on todistetusti suorittanut erinomaisin tiedoin ja taidoin alakoulun A2-ruotsin oppimäärän syyslukukauden 2018 päättyessä ja opinnot on luettu hyväksi 18. §:ään nojaten. Oppilas opiskeli lukuvuonna 2018-2019 ruotsinkielisessä alakoulussa kerran viikossa useita oppiaineita. Syksyllä 2019 hän siirtyi kokonaan ruotsinkielisen koulun oppilaaksi. Aloitteen kielellisesti lahjakkaan koulupolun uudelleenjärjestelyistä teki luokanopettaja.
- Vuosiluokilla 1-6 yksittäisiä oppilaita eri vuosiluokilta: syventäviä/laajennettuja opintoja matematiikassa ja äidinkielessä.
- Seitsemän oppilasta vuosiluokilta 4-6 on lukuvuonna 2019-2020 kokoontunut matematiikan aineenopettajan johdolla matikkapajaan kerran viikossa.
- Kuusi oppilasta vuosiluokilta 5-6 osallistuu englanninkielen pajaopetukseen tunnin viikossa lukuvuonna 2019-2020.
- Kevätlukukaudella 2020 musiikkiverstas aloitti toimintansa yhdessä alakoulussa (puhallinsoittimet, Porvoonseudun musiikkiopisto). Ryhmä on koottu kiinnostuneista oppilaista. Oppilaille on tarjolla sekä yksilö- että ryhmäohjausta.
- 8. vuosiluokan oppilaalle tarjottiin mahdollisuutta osallistua lukion filosofian tunneille, mutta hän päätti pitkän harkinnan jälkeen jättää mahdollisuuden käyttämättä. Sama oppilas on saanut kirjailijapalautetta kirjoittamistaan teksteistä.
- 8. vuosiluokan oppilaalla on ollut omia projekteja historiassa. Hän esittelee tekemänsä työt muille oppilaille.
- Alakoulun kolme eri ikäluokkaa on jaettu suullisen kielitaidon mukaan keskusteluryhmiin, joissa oppilaat opiskelevat englantia kerran viikossa. Oppilaat saavat näin taitotasoonsa sopivia haasteita. Oppilaita siirretään joustavasti ryhmien välillä edistymisen mukaan.

- Koulupäivän ulkopuoliset aktiviteetit ja mentorointi: esimerkitapaukset

➔ tavoitteena on saattaa samankaltaisia oppilaita yhteen

- *Oppilaalle annetaan mahdollisuus tehdä jotain opetussuunnitelman ulkopuolelta (esim. toimintaa, joka sijoittuu koulupäivän ulkopuolelle).*
 - *Oppilas voi osallistua tietyn aineen/aihealueen ympärille räätälöityyn opetukseen.*
 - *Yhteistyö koulujen välillä.*
 - *Tutkimus.*
 - *Kilpailut.*
- Taideaineissa lahjakas oppilas on ohjattu opiskelemaan musiikkiopistoon.
 - Kaksi yläkouluikäistä oppilasta on saanut kirjailijapalautetta kirjoittamistaan teksteistä.

LIITE 1: Muistilista keskustelun tueksi (Ola Olsson)

Tätä muistilistaa voidaan käyttää keskustelun tukena silloin kun pohditaan, voisiko kyse olla lahjakkaasta oppilaasta. Muistilistan ei ole tarkoitus toimia varsinaisena dokumentointialustana, vaan olla keskustelun pohjana alustavaa tilannekartoitusta tehtäessä.

(alkuperäislähde:

<https://docs.google.com/document/d/1ve5BY3j8aB97i3tG0EkhOkvOtvHwJE6400vJKF1jvWk/edit>)

KARTOITUS

Kuka on ensimmäisenä ottanut esiin lapsen mahdollisen lahjakkuuden? Miksi?

Seuraavat 26 lahjakkuutta kuvaavaa piirrettä on kerätty yli 6 000 erityisen lahjakkaan lapsen otannasta 1970-luvulta tähän päivään asti. Tutkimustiedon on kerännyt Gifted Development Center USA:ssa. Kaikki piirteet eivät luonnollisesti kuvaa jokaista erityisen lahjakasta lasta.

Perusteellinen pohtija (hyvät ajattelutaidot)
Nopea oppimaan
Laaja sanavarasto
Erinomainen muisti
Hyvä keskittymiskyky
Herkkä, tunteellinen
Osoittaa myötätuntoa
Täydellisyyteen pyrkivä
Intensiivinen
Moraalisesti herkkä
Erittäin utelias
Halutessaan pitkäjänteinen
Energinen
Viihtyy vanhempien lasten ja aikuisten seurassa
On kiinnostunut monista asioista
Huumorintajuinen
Aikainen tai innostunut lukija
Voimakas oikeudentunto
Kypsä arviointikyky (toisinaan)
Tekee innokkaasti huomioita
Vilkas mielikuvitus
Erittäin luova
Taipuvainen kyseenalaistamaan auktoriteetteja
Osoittaa kykyä työskennellä numeroiden parissa
Hyvä ratkaisemaan palapelejä
Itsenäinen oppija

Muita tuntomerkkejä lahjakkaassa oppilaassa:

Vaikeuksia tulla toimeen saman ikäisten kanssa

- *hankaluuksia ryhmissä*
- *ajautuu usein konflikteihin*

Tukeutuu aikuisiin

Vaikuttaa introvertiltä

Kyselevä

Idearikkaus

Itsekriittisyys

Uusien asioiden kokeileminen on vaikeaa

Haluttomuus kirjoittaa

Oppii ikäisiään nopeammin

Puuhailee omiaan oppitunneilla

Häiriköinti

Koulukielteisyys

Auktoriteettien ja sääntöjen kyseenalaistaminen

Vilkas mielikuvitus

Asynkroniteetti, epätahtisuus kehityksen eri osa-alueilla

Opettajan tai huoltajan aavistus lahjakkuudesta

Muuta?

Koskeeko problematiikka vain yksittäistä vai useampia/kaikkia oppiaineita?

Miten huoltajat näkevät tilanteen?

Mitä oppilasta aikaisemmin opettaneet opettajat sanovat oppilaasta?

Onko oppilasta tutkittu aiemmin? Kannattaa huomioida, että oppilaasta tehty selvitys voi myös osoittaa heikkoa tulosta, vaikka oppilas olisi hyvinkin osaava tai älykäs. Oppilas (tai hänen osaamisensa) voi olla vaikeasti testattava.

Minkälaisia järjestelyjä opetuksen suhteen on jo tehty?

Minkälaisia järjestelyjä on mahdollista tehdä yleisopetuksen piirissä?

- *RIKASTUTTAMINEN*. Oppilaalla on mahdollisuus syventää ja laajentaa osaamistaan jo opitun aineksen lisäksi. Vähemmän toistoharjoittelua, enemmän ohjauksellista tukea, jos mahdollista.
- *NOPEUTTAMINEN*. Opiskelu tapahtuu muuta ryhmää nopeammassa tahdissa. Mahdollisesti varhennettu koulunaloitus. Vaatii usein rinnalleen opetuksen rikastuttamista.
- *RYHMITTELY*. Samalla alueella lahjakkaat opiskelijat opiskelevat samassa ryhmässä ja työskentelevät yhdessä aina kun se on mahdollista.
- *OPISKELUTEKNIKKOIDEN* harjoittaminen ja valmentava mentorointi.

Minkälaisia järjestelyjä on mahdollista tehdä yleisopetuksen ulkopuolella?

- *NOPEUTTAMINEN*. Oppilas opiskelee jotakin tai joitakin oppiaineita vanhempien oppilaiden kanssa.
- *KURSSIÄRJESTELYT*. Oppilas aloittaa esimerkiksi jonkin uuden oppiaineen opiskelun tai siirtyy opiskelemaan lukion kursseja opiskeltuaan peruskoulun oppiaineen nopeammassa tahdissa yhdessä tai useammassa oppiaineessa.
- *VUOSILUOKAN YLI HYPPÄÄMINEN*. Yhden tai kahden vuosiluokan yli hyppääminen.
- *KOULUPÄIVÄN ULKOPUOLISET AKTIVITEETIT*. Opintokäynnit, kilpailut, yhteistyö koulujen välillä, vapaa sivistystyö, taiteen perusopetus jne. Monet asiat koulun ulkopuolella voivat tukea oppimista ja niiden voidaan katsoa kuuluvan opintoihin.

LUKUVINKKEJÄ VANHEMMILLE

<https://lahjakkaatlapset.fi/>

<https://lahjakkaatlapset.fi/blogi/>

<https://www.facebook.com/LahjakkaatLapset/>

www.giftedchildren.se

www.filurum.se

www.facebook.com/filurum

Tätä kartoitusta voidaan käyttää tilanteissa, joissa oppilas jää selvästi jälkeen oppimistavoitteistaan, oppiminen edellyttää erityisiä järjestelyjä, koulunkäynti jatkuu pienryhmässä tai kun kyseessä on koulupudokas. Kartoitus tehdään oppilaan hyvinvoinnin näkökulmasta yhteistyössä oppilaan ja huoltajan kanssa. Koulu on velvollinen tekemään parannuksia opetusjärjestelyihin niin, että oppilaan koulunkäynti voisi sujua parhaalla mahdollisella tavalla.

Tämä kartoitus ei ota laajemmin kantaa oppilaan tilanteeseen tai oppilaan psykososiaalisiin suhteisiin koulun ulkopuolella. Pyrkimyksenä on ymmärtää taustalla olevia vaikeuksia ja löytää vahvuuksia, joiden kautta koulunkäyntiä voisi rakentaa mielekkäämmäksi. Kartoitusta edeltävään tilanteeseen liittyvät seuraavat olettamukset:

Oppilaalla on koulunkäyntiin liittyviä haasteita/vaikea koulutilanne, johon saattaa liittyä tarvetta kuntoutukselle, ryhmäytymiselle ja stressinhallintataitojen harjoittelulle. Vaikeassa tilanteessa tarvitaan useimmiten avainhenkilö, joka puhuu oppilaan asioiden puolesta kaikkien osallisten kesken.

Kartoitusta seuraavan suunnitelman lähtökohtana ovat **oppilaan ja huoltajien** mielipiteet ja kokemukset koulunkäynnistä.

Koulun henkilökunnalla taas on tarve muodostaa käsitys oppilaan osaamisesta ja oppimiseen liittyvistä asenteista, vaikeuksista, vahvuuksista ja valmiuksista voidakseen ohjata oppilasta parhaalla mahdollisella tavalla. Oppilasta koskevassa kokonaissuunnitelmassa on myös sellaista tietoa, joka edesauttaa oppilaan sujuvaa siirtymistä kouluasteelta toiselle tai koulusta toiseen. Vaikeassa koulutilanteessa olevilla oppilailla on usein myös oppimissuunnitelma tai HOJKS, jota KOS-kartoitus täydentää.

Ohjeita kartoituksen tekijöille

Kartoitus koostuu kolmesta osasta: oppilaan kysymyslomakkeesta, huoltajan kysymyslomakkeesta ja kouluhenkilökunnan lomakkeesta. Lopuksi tehdään yhteenveto ja suunnitelma.

Oppilaan kysymyslomakkeen täyttämisessä on tärkeää, että oppilas itse pohtii kysymyksiä ja vastaa niihin. Mikäli avoimiin kysymyksiin vastaaminen (kirjoittaminen) on oppilaalle kovin työlästä tai vaikeaa, voi oppilaan luottama aikuinen toimia sihteerinä. On tärkeää, että kaikkiin kysymyksiin vastataan ja siksi voi olla tärkeää tehdä vaikkapa jatkokysymyksiä tai avata ja selventää joitakin kysymyksiä niin, että oppilas osaa niihin vastata. Kysymyksiin ei voi vastata oikein tai väärin, vaan kaikki mielipiteet, tunteet ja ajatukset ovat sallittuja ja toivottuja!

Jos jotkut kysymyksistä eivät kyseisen oppilaan kohdalla tunnu oleellisilta tai ajankohtaisilta, siirrytään seuraavaan.

Kun suunnitelma on valmis, tulee oppilaalla olla mahdollisuus tutustua häntä koskevaan suunnitelmaan ja toimenpiteisiin, joilla kouluoloja pyritään parantamaan. Oppilaan osallisuus on myös tavoitteisiin pääsemisen kannalta tärkeää. Hän saattaa osata kertoa, minkä toimenpiteen toteuttaminen hänen mielestään on tärkein tai kiireellisin.

Yhtä tärkeää on, että huoltajat saavat vapaasti kuvailla tilannetta omasta näkökulmastaan. Jos huoltajan on vaikeaa vastata kirjallisesti kartoituksen kysymyksiin, tulee hänelle järjestää mahdollisuus käydä lomakkeen kysymykset läpi keskustellen opettajan kanssa. Tällöin opettaja kirjaa vastaukset huoltajan lomakkeelle. Valmis suunnitelma annetaan myös huoltajan luettavaksi.

Kaikkien oppilaan kanssa työskentelevien opettajien on tärkeää osallistua kartoituksen tekemiseen. Jos kukin opettaja täyttää koulun osuuden erikseen, on tärkeää, että joku tekee yhteenvedon. Kaikilla kartoitukseen osallistuneilla pitää olla mahdollisuus osallistua suunnitelman tekemiseen ja saada valmis suunnitelma luettavakseen. Moniammatillisella hyvinvointiryhmällä on tietenkin oma roolinsa oppilaan vaikeassa koulutilanteessa. Tämä kartoitus toimiikin suuntaa-antavana työkaluna opettajalle, joka pohtii mitä asioita kannattaa seuraavaksi ryhtyä tutkimaan.

LIITE 2: KOS – Oppilaan kysymyslomake ja täyttöohjeet

Nimi: _____

Päivämäärä: _____

Voit pyytää aikuista auttamaan, jos kirjoittaminen on sinulle hankalaa.

Vastauksesi ovat tärkeitä, koska haluamme ymmärtää, mikä koulussa on sinulle vaikeaa ja kuinka me voisimme parantaa tilannetta sinun parhaaksesi!

Minulla on kavereita, joiden seurassa voin olla koulussa.

Kyllä	Ei
Kuka/Keitä?	Minulla on kavereita vapaa-ajalla. Keitä he ovat? _____ _____ Haluaisin olla kaveri _____ kanssa.

Koulussa on aikuisia/opettajia, joiden kanssa pystyn juttelemaan ja jotka ymmärtävät minua.

Kyllä	Ei
Kuka/Keitä?	Juttelen aikuisten kanssa vapaa-ajalla. Keitä he ovat? _____ Haluaisin jutella _____ kanssa.

Minusta on vaikeaa keskittyä luokassa silloin kun

(merkitse sopivat vaihtoehdot ja kerro mieluusti esimerkki tilanteesta)

opettaja käy läpi uutta asiaa	muut oppilaat juttelevat	ajattelen jotakin muuta	minulla on nälkä
olen huolissani jostakin	on tylsää	pitää kirjoittaa	päätä särkee
ympärillä on hälinää	pitää istua paikallaan	jotkut asiat häiritsevät	olen stressaantunut
tietyt oppilaat ovat luokassa			

Minun on helpompi keskittyä, kun/jos

Koulussa vaikeinta on

kuunnella	kirjoittaa	työskennellä itsenäisesti	työskennellä ryhmässä
muistaa asioita	ryhtyä töihin	ymmärtää mitä pitää tehdä	jaksaa tehdä valmiiksi
tehdä asiat ajoissa loppuun	keskeyttää työskentely	ymmärtää mitä pitää tehdä ensimmäiseksi	valita monesta vaihtoehdosta
olla oppitunnilla	olla välitunnilla	tietyt opettajat	tietyt oppilaat
kotitehtävät	odottaminen		

Tulen surulliseksi, vihaiseksi tai stressaannun, kun

en ymmärrä asioita	en onnistu kuten halusin tai ajattelin	minua kiusataan	muut oppilaat häiritsevät
asiat tehdään aikataulun mukaan	opettaja neuvoo minua	joku jankuttaa	en osaa
pitää työskennellä itsenäisesti	pitää työskennellä ryhmässä	olen tietyillä oppitunneilla	olen välitunnilla
olen ruokalassa	olen kotimatalla	on ilta	en tiedä mitä seuraavaksi tapahtuu
toiset eivät kuuntele tai ymmärrä	on paljon ääntä	muuta? mitä?	muuta? mitä?

Stressaantuneena tai vihaisena alan yleensä _____

Kun olen vihainen tai stressaantunut, minua auttaa kun _____

Merkitse asiat, jotka tuntuvat sinusta **hankalimmilta!**

suomen kieli ja kirjallisuus	matematiikka	englanti	bussimatkat	kotitalous
yhteiskuntaoppi	maantieto	fysiikka	liikunta	kouluruokala
uskonto/ elämäkatsomustieto	biologia	musiikki	välitunnit	historia
kemia	käsityö	kuvataide	retket/ opintokäynnit	ruotsi

Merkitse sinulle mieleisimmät asiat – **ne, joista pidät eniten!**

äidinkieli	matematiikka	englanti	bussimatkat	kotitalous
yhteiskuntaoppi	maantieto	fysiikka	liikunta	kouluruokala
uskonto/ elämäkatsomustieto	biologia	musiikki	välitunnit	historia
kemia	käsityö	kuvataide	retket/ opintokäynnit	digilaitteet

Haluaisin

helpompia tehtäviä	enemmän taukoja oppituntien aikana	enemmän kavereita
kuulla vähemmän puhetta	lyhyemmät koulupäivät	tehdä toisenlaisia asioita/tehtäviä
luopua joistakin oppiaineista	luopua läksyistä	jonkun auttavan kouluunlähdössä
tehdä koulussa enemmän töitä kavereiden kanssa	enemmän apua tunneilla ja kotitehtävien kanssa	istua toisessa paikassa/toisessa tilassa

Kaikkein mieluiten

urheilisin	olisin ulkona	tekisin kaikkea musiikkiin liittyvää	hoitaisin eläimiä
piirtäisin/maalaisin	tanssisin	tekisin tietokonejuttuja	korjailisin autoja
rakentelisin kaikenlaista	kokkailisin tai leipoisin		

Muita asioita, joissa olen hyvä ja/tai joissa haluan kehittyä:

LIITE 3: KOS – Huoltajan kysymyslomake ja täyttöohjeet

Päivämäärä: _____

Oppilaan nimi: _____

Huoltajan nimi: _____

Muut lomakkeen täyttämiseen osallistuneet:

1. Miten koet lapsesi tulevan toimeen koulun aikuisten kanssa?

Onko lapsella hyvät välit jonkun aikuisen kanssa? Kenen? Kenen kanssa lapsen on vaikeaa tulla toimeen? Entä millaisia koulun ulkopuoliset aikuiskontaktit ovat?

2. Millaiset suhteet lapsellasi on muihin lapsiin koulussa/vapaa-ajalla?

Onko lapsellasi kavereita koulussa/vapaa-ajalla? Onko lapsellasi ystäviä koulun ulkopuolella? Keiden (lasten) kanssa lapsesi on helpointa tulla toimeen?

3. Onko jokin asia koulussa lapsellesi työlästä, stressaavaa tai energiaa vievää? Miten tämä näkyy lapsessasi?

4. Mitkä lapsesi vahvuuksista ja kiinnostuksenkohteista olisi tärkeää havaita myös koulussa ja joita toivot koulussa tuettavan?

5. Minkä asioiden pitäisi muuttua, jotta lapsesi koulutilanne paranisi?

6. Miten sinun ja koulun välinen yhteistyö ja vuorovaikutus voivat tukea lapsesi oppimista ja kehitystä?

7. Onko olemassa muita asioita lapsen elämässä, joita muuttamalla lapsesi hyvinvointi ja oppiminen paranevat? (unen määrä, ravinto, koulumatkat, vapaa-ajan harrastukset)

LIITE 4: BETTS & NEIHART

	MENESTYVÄT	HAASTAVAT/LUOVAT	NÄKYMÄTTÖMÄT
Yleisiä käsityksiä ja asenteita	Lahjakkaista menestyjiin kuuluu valtaosa. He ovat nopeita oppimaan ja menestyvät etenkin älykkyydesteissä hyvin.	Poikkeuksellisen lahjakkaat eivät usein viihdy koulussa, käyttäytyvät huonosti ja haastavat heille tarjotun opetuksen. Tästä syystä heitä ei välttämättä tunnusteta lahjakkaiksi.	Lahjakkuuden kätkijät ovat epävarmoja omista kyvyistään sekä heidän suoritustasonsa vaihtelee suuresti. Opettajilla on yleensä vaikeuksia kyetä vastaamaan heidän tarpeisiinsa ja saada heistä irti kaikkea potentiaalia.
Yleisiä käyttäytymistapoja	Hakevat hyväksyntää opettajilta, omilta vanhemmiltaan, mutta myös muilta aikuisilta. Tästä syystä menestyvät noudattavatkin tavallisesti hyviä käytöstapoja. Koulutyön eteen he eivät joudu juurikaan ponnistelemaan ja tylsistyvätkin nopeasti. Menestyvät eivät halua erottua joukosta vaan pyrkivät olemaan osa ryhmää.	- huomaattelevat opettajille. - käyttäytyvät impulsiivisesti. - ovat suoria ja rehellisiä. - kyseenalaistavat sääntöjä. - omaavat huonon itsekontrollin.	Useimmiten tyttöjä, joille tärkeää on kuulua vertaisryhmään ja pitää yllä kaverisuhteita. Tämä on myös pääasiallinen syy lahjakkuuden kätkemiseen, sillä he eivät halua erottua kavereistaan. - kieltävät tai väheksyvät lahjakkuuttaan. - eivät halua lisähaasteita.
Lapsi tarvitsee	- haasteita - harjoitusta ottaa riskejä - itseluottamuksen vahvistamista - itsetuntemuksen vahvistamista - itsenäisen oppimisen ja opiskelun työtapoja	- harjoitusta itsehillinnän ja itsetuntemuksen parantamiseksi - vertaisseuraa - ymmärrystä ja tukea	- vapautta tehdä valintoja - ympäriinsä muita lahjakkaita - opinto-ohjausta ja tietoa työelämästä - esikuvia - ymmärrystä ja itsetuntemusta - tukea akateemisten taitojen kehittämiseen
Ymmärretään usein näin	- opettajien mieleen - oppilastovereiden ihailemia - vanhempiensa hyväksymiä - aikuiset yliarvioivat heidän kykynsä. - aikuiset uskovat heidän pärjäävän itseksensä	- opettajat kokevat haastavina ja vaikeina, - tottelemattomina, kapinoivina - ei lahjakkaina - heidän halutaan sopeutuvan paremmin joukkoon - heidän toivotaan muuttuvan	- johtohahmoja - huomaamattomia - keskinkertaisia - ujoja tai hiljaisia - vastahakoisia
Tunnistetaan näin	- hyvä koulutodistus - menestyvät kokeissa ja testeissä - älykkyystesteillä - opettajat tunnistavat - oppilastoverit tunnistavat - vanhemmat tunnistavat	- millä tavoin luovuus ilmenee? - keskityä luoviin kykyihin suoriutumisen ja suoritusten sijaan - oppilastoverit tunnistavat - vanhemmat tunnistavat - tutoropettajat tunnistavat	- haastatteleamalla - opettajan tunnistamat - kodin tunnistamat - suorituksia arvioimalla - ei-kieliset älykkyytestit - luovan potentiaalın arviointi
Kodin tuki	- tuetaan itsenäistymistä - vähennetään kontrollointia - tuetaan tekemään omia valintoja - sallitaan kaikenlaiset tunnetilat	- tuetaan heidän pyrkimyksiään - tuetaan kestämaan pettymyksiä - tuetaan hyviä käyttäytymismalleja ja -tapoja - perheen yhteiset harrastukset - vahvaa henkistä tukemista ja tukea selviytyä vaikeuksista	- erilaisuuden normalisointi - mahdollisuus suunnitella ja pohdiskella opintoja ja uravaihtoehtoja - rohkaista elinikäiseen opiskeluun - sisarusten välisen vertailun välttäminen - valintojen vapaus
Koulun tuki	- nopeuttaminen - opetuksen rikastuttaminen - haasteellisempia tehtäviä - työskentely taitavien oppilaiden ryhmässä - mentorointi - opinto-ohjaus ja opiskelumenetelmien harjaannuttaminen	- suhtaututaan suvaitsevasti ja hyväksyen - palkitaan luovasta ajattelusta - kommunikoidaan selkeästi ja puhutaan suoraan - hyväksytään erilaisten tunteiden näyttäminen - harjaannutetaan sosiaalisia taitoja (ohjaus)	- selitetään yhteiskunnallisia ilmiöitä: rasismia, seksismia, kulttuureja, yhteiskuntaluokkia - keskustellaan menestykseen liittyvistä riskeistä - tukiryhmä/tukihenkilö - sosiaalisten taitojen harjaannuttaminen - opinto-ohjaus

	PUDOKKAAT/VIHAISET	KAKSOISLEIMATUT	ITSENÄISET
Yleisiä käsityksiä ja asenteita	Pudokkaat ovat • arvaamattomia ja vihaisia • masentuneita • varomattomia ja manipulatiivisia • puolustuskannalla • vastustavat auktoriteetteja • eivät motivoidu ulkoisista palkkioista • matala itsetunto	Kaksoisleimatuilla on fyysinen tai psyykkinen kehitysvamma tai jokin sairaus tai oireyhtymä ja sen lisäksi erityislahjakkuus jollakin alueella	Itsenäisesti työskentelevät lahjakkaat ovat • itsevarmoja • omaavat vahva motivaation ja kunnianhimoa • kunnioittavat ja arvostavat toisia • uskaltavat epäonnistua
Yleisiä käyttäytymistapoja	Jos pudokkaitten lahjakkuutta ei koulussa huomioida, voivat he tuntea itsensä ulkopuoliseksi, masentua ja vetäytyä toisaalle. • etsivät jännitystä • osallistuvat epäsystemaattisesti esim. oppitunteihin • kriittisiä omaa ja muiden työtä kohtaan	• helppo luoda yhteys • epätasainen suoriutuminen • suoriutuminen keskinäistä tai heikkoa • prosessoivat tietoa hitaasti • käyttäytyvät häiritsevästi • hyviä ongelmanratkaisijoita	• sosiaalisilta taidoiltaan vahvoja • työskentelevät itsenäisesti • asettavat fiksua tavoitteita • seuraavat kiinnostuksen kohteitaan • pitkäjänteisiä • tuottavat tietoa • ymmärtävät itseään ja hyväksyvät itsensä sellaisina kuin ovat
Lapsi tarvitsee	• säännöllisyyttä ja turvaa • vaihtoehtoisen ympäristön • yksilöllistä opetusta • vaihtoehtoja • vastuuta • keskustelutukea • ohjausta ja tavoitteita lyhyellekin aikavälille	• vahvuuksien huomioimista • keinoja kohdata vastoin käymisiä • pitkäjänteisyyden harjaannuttamista • taitoa puhua puolestaan • vahvuuksia kehittävää opiskeluympäristöä	• tukea itsenäiseen työskentelyyn • tukea riskinottoon • itsensäjohtamistaitojen kehittämistä • säännöllistä, henkilökohtaista ohjaustukea
Ymmärretään usein näin	• aikuiset ovat heille vihaisia • toiset oppilaat tuomitsevat heidän toimintansa • vastuuttomia • heistä ollaan huolissaan • aikuisten on vaikea auttaa heitä	• tarvitsevat vaativaa mukauttamista • aliarvioitu • avuttomia • heikkolajisia • nähdään vain ongelmat ja vaikeudet	• akateeminen menestys sekä opettajan ja muiden aikuisten luottamus • tehokkaita työskentelyssään, mutta eivät joudu juurikaan panostamaan opiskeluunsa
Tunnistetaan tästä	• älykkyytestit • haastattelut • ei-verbaaliset älykkyytestit • vanhempien tunnistamia • opettajien tunnistamia	• lahjakkuutta vaikea tunnistaa (eristäytyneisyys ja vaikea tulkittavuus) • erilainen tapa toimia luokassa • testaaminen ja koulusuoritusten tarkastelu pitkällä aikavälillä	• tunnistetaan jo aikaisessa vaiheessa koulu-uraa • kokeet, testit, suoritukset, portfolio
Kodin tuki	• vältetään valtataisteluja • tuetaan koulun ulkopuolisia harrastuksia • tarkkaillaan käytöstä • annetaan lapsen ottaa vastuu käytöksestään, mutta minimoidaan rangaistukset	• keskitytään tukemaan vahvuuksia • tuetaan tahtoa onnistua • vahvistetaan erityisosaamista • harjoitellaan itsehillintää • asetetaan realistiset tavoitteet	• yhteistyö koulun ja kodin välillä tärkeää • tarjotaan mahdollisuuksia kehittää kiinnostuksen kohteita • rajoitetaan mahdollisimman vähän • kuunnellaan toiveita

Koulun tuki	• ei madalleta odotuksia • käytetään vaihtoehtoisia oppimismenetelmiä • tuetaan pitkäjänteisyyttä • esitellään valinnan mahdollisuuksia • tehostetaan tukea	• annetaan riittäviä haasteita vahvoilla alueilla • tuetaan oppimisen vaikeuksissa monipuolisin menetelmin • harjaannutetaan oppilasta puhumaan omasta puolestaan	• Oppilaat luovat omia oppimisstrategioitaan ja toimivat pitkälti autonomisesti. • laaditaan pitkän tähtäimen opintosuunnitelma • nopeutetaan opintoja, jopa radikaalisti • tarjotaan psyykkistä tukea, jotta oppilas selviää menestyksen tuomista paineista tai huomiosta
-------------	---	---	---

HUOLTAJALLE

Kaikki lapset ovat uniikkeja ja erilaisia. Yksilöiden vertailua toisiinsa kannattaa tehdä varoen. Joitakin yhdistäviä piirteitä ja/tai tunnistettavia käyttäytymismalleja on kuitenkin havaittavissa.

- Tuntomerkkejä <https://yle.fi/aihe/artikkeli/2015/11/09/naista-merkeista-tunnistat-lahjakkaan-lapsen>
- **Vanhempien** kannattaa pitää silmällä seuraavia piirteitä:
 - Lapsi tuntee, ettei kykene täyttämään vanhempiensa odotuksia.
 - Lapsi tuntee suurta epäluuloa auktoriteetteja kohtaan, kyseenalaistaa kenties kaikki aikuiset.
 - Lapsi vastustaa vanhempiaan, ei suostu ottamaan vaikutteita heiltä, vaan uskoo vahvasti omaan kaikkivoipaisuuteensa ja asettaa omat mielenkiinnonkohteensa ja oikeutensa aina etusijalle.
 - Lapsi kokee itsensä olosuhteiden uhrina.
 - Lapsella on negatiivinen suhtautuminen omaan elämäänsä ja sen merkityksellisyyteen.
- Mensan kotimaiset sivut lahjakkaiden lasten vanhemmille <https://lahjakkaatlapset.fi/?fbclid=IwAR31mDWyg-HIJ9Ad8UnZEluL6pBTR5-idmLf7iQTEp-WBYAO-BVtns4c4%2F>
- Suljettu Facebook-ryhmä lahjakkaiden lasten perheille <https://www.facebook.com/groups/249613721847028/>
- Esittelyssä viisi entistä ja nykyistä ihmelasta <https://yle.fi/aihe/artikkeli/2015/11/06/stipendeja-ja-kyyneleita-esittelyssa-viisi-lapsineroa>

LÄHDEMATERIAALI: kirjallisuus, lopputyöt, blogit, linkit

1. Mona Liljedahl on kirjoittanut kirjan *Särskilt begåvade elever*. Hän on yksi Ruotsin kansallisen, lahjakkaiden lasten opetusta käsittelevän tukimateriaalin tekijöistä. Hän on myös arvostettu luennoitsija. Ensimmäisen ja toistaiseksi ainoan luentonsa Suomessa hän on pitänyt Loviisassa (kutsuvierasluento 2019). Blogissaan Mona kommentoi lahjakkaiden lasten opetukseen liittyviä luentoja, konferensseja ja ajankohtaisia artikkeleita. Mukana on myös Liljedahlin omaa kirjallista tuotantoa.

<https://monaliljedahl.com>

2. Anna Hassin blogi käsittää useiden vuosien ajalla julkaistuja tutkimuksia. Blogissaan Hass reflektoi monipuolisesti eristyislahjakuuteen liittyviä näkökulmia. Blogin sopii kaikille, jotka ovat kiinnostuneita lahjakkaiden lasten opetuksesta ja sen järjestämisestä.

<http://glimrandeglimtar.blogspot.com/>

Lue mielellään ainakin nämä:

- a. Undervisa så här: Acceleration och beräkning. Kluster. Studiegrupper.
<https://glimrandeglimtar.blogspot.com/2017/11/undervisa-sa-har-acceleration-och.html>
- b. [planera differentierad undervisning](#) så här – översatt material
- c. [9 strategier för att undervisa begåvade elever](#)
- d. introduktion till [Skolverkets material om att undervisa särskilt begåvade elever](#)
- e. [De 6 typerna](#) av begåvade elever, och vad de behöver av skolan
- f. Lärarens [10 saker du behöver veta](#) om begåvade elever

- g. en svensk specialpedagogs tips för [inkluderande och engagerande undervisning](#)
 - h. elevexempel i skolan
<http://glimrandeglimtar.blogspot.com/2015/02/sarbegavade-barn-elevexempel-i-skolan.html>
 - i. Anna Hass blogg: För att en elev ska kunna få undervisning utifrån sina behov, material som kan och bör användas för kartläggningen
<http://glimrandeglimtar.blogspot.com/2015/05/skolverkets-tidigare-stodmaterial-om.html>
3. Verkosto lapsille, nuorille, vanhemmille, opettajille, psykologeille jne. Kotisivulta löydät uunituoretta tietoa mm. ajankohtaisista artikkeleista ja podcasteista.
<https://www.filurum.nu>
 4. Blogi. Tukimateriaali lahjakkaista ja lahjakkaille. Sopii sekä sekä vanhemmille että opettajille. Luentotallenteita, referaatteja ja linkkejä.
<https://www.brainchild.org/om/>
 5. Psykologi Staffan Harlingin kotisivu. Sivustolta löytyy alihakemistoja vanhemmille, opettajille, psykologeille ja muille lahjakkuudesta kiinnostuneille.
<http://www.begavadebarn.nu>
 6. Vera Varg bloggaa ja vloggaa (videobloggaa) lahjakkuudesta helppotajuisella tavalla, keskiössä itsetuntemus, itseapu, tunteet ja lahjakkuuteen liitettävissä olevat ajatukset.
<http://www.veravarg.com>
 7. Kotisivu, jolle on kerätty tietoa liittyen erityislahjakkaisiin lapsiin, joiden opetuksen eriyttämistä ei ole mahdollista toteuttaa omassa luokassa oman opettajan toimesta. Näiden oppilaiden osaaminen ja edistyminen ovat sellaisella tasolla, että tarvitaan erittäin suurta organisatorista joustoa opetuksen järjestämiseksi siten, että se palvelee oppilaan tarpeita tarkoituksenmukaisella tavalla.
<https://www.extrembegavning.se>

8. Ulrika Åkesson työskentelee lahjakkaiden lasten opetuksen parissa Vellingen kunnassa. Blogikirjoituksissaan hän käsittelee arkisia opetukseen liittyviä tilanteita ja poimii esimerkkejä todellisesta elämästä.

<https://sarskiltbegavadebarn.com>

9. Fyysisesti hyvin energiset lapset ovat usein väärinymmärrettyjä ja heillä diagnosoidaan usein (virheellisesti) adhd. Olisi hedelmällisempää kanavoida luokkatyöskentelyä häiritsevä energia sellaiseen intensiiviseen tekemiseen.

ruotsinnettu blogiteksti:

<http://glimrandeglimtar.blogspot.com/2015/03/oversatt-artikel-forsta-begavade-barn.html>

alkuperäislähde:

<http://www.byrdseed.com/understanding-high-energy-gifted-kids/?icn=srs>

10. Matematiikan (tai minkä tahansa opetuksen) tulevaisuus

- [Kohtaamattomuus on koulujärjestelmämme pahin puute](#)
- [Yksilöllisen oppimisen opetusmalli](#)
- [On olemassa yksi tärkeä selittävä tekijä sille, miksi sinä joko osaat tai et osaa matematiikkaa](#)
- [Näin arvioin – konkretiaa, konkretiaa ja konkretiaa](#)
- [Kunskapsskolan – voiko ruotsalaiseen koulukonseptiin rakastua?](#)

Katso myös <http://maot.fi/>

11. Käänteinen oppiminen, itseohjautuvuus ja käänteinen arviointi

Opintojakson flippauksessa olennainen työkalu ja dokumentti on ydinainesanalyysi, jossa kannattaa eritellä tiedollinen ja taidollinen aines, olennaisin oppimateriaali sekä niin sanottu täydentävä materiaali.

<https://www.uef.fi/web/flippaus/kaanteinen-oppiminen>

12. Lärarnas tidning (2019): Skolan missar de särbegåvade

<https://lararnastidning.se/skolan-missar-de-sarbegavade/>

13. Matematiikka on kaikkialla, me emme vain näe sitä. Tällä kanavalla matikan, fysiikan, luonnon ja laskennallisen tieteen ihmeet ottavat näkyvän muodon! Samun tiedekanavalla Helsingin yliopiston teollisuusmatematiikko Samu Siltanen popularisoi tiedettä monin tavoin. Hänet tunnetaan valovoimaisena esiintyjänä, joka kiertää ahkerasti puhumassa matematiikasta. Helsingin yliopisto palkitsee tutkijoita parhaista suorituksista vuosittain. J.V.

Snellman-palkinto, jonka saa tunnustuksena tieteellisen tiedon ansiokkaasta välittämisestä, jaettiin tänä vuonna (2018) professori **Samuli Siltaselle**.

Lue lisää: <https://www.helsinki.fi/fi/uutiset/luonnontieteet/palkinto-tieteen-popularisoinnista-ja-10-000-katselukertaa-samuli-siltanen-yleistajuistaa-matematiikkaa-video-kerrallaan>

Video: <https://www.youtube.com/channel/UCqLotwUgACx2xwUTLo8JqA/videos>

14. Materiaalia, jonka avulla voit kehittää opetusta yhteistyössä kollegoidesi kanssa. Tuoreita artikkeleita, filmejä, haastatteluja pedagogiikkaan ja didaktiikkaan liittyen.

<https://larportalen.skolverket.se/#/>

15. Mars Smith's class

<https://sites.google.com/a/yukonps.com/smith/gifted-and-talented-links-and-resources>

16. Strategioita impelentointiin (2 sivua, klikkaa dokumentin avattuasi sivun alaosa löytyvää linkkiä)

[SS checklista med sätt du kan differentiera Teacher-Questionnaire-IS.pdf](#)

17. Skolverketin (Ruotsi) tukimateriaali lahjakkaiden lasten opetuksen järjestämiseksi julkaistiin alkuvuodesta 2015. Se sisältää monipuolista materiaalia (myös ainedidaktista tukea).

<https://www.skolverket.se/skolutveckling/inspiration-och-stod-i-arbetet/stod-i-arbetet/sarskilt-begavade-elever>

Lue lisää:

Har du en elev som resonerar och associerar med en skärpa och hastighet som sticker ut? Forskare och lärare ger dig stöd och inspiration för att utveckla arbetet med särskilt begåvade elever.

- [Uppmärksamma eleverna och anpassa undervisningen](#)
- [Ämnesdidaktiskt stöd för undervisning](#)
- [Studiepaket till materialet](#)
- <https://www.skolverket.se/skolutveckling/inspiration-och-stod-i-arbetet/stod-i-arbetet/sarskilt-begavade-elever>

18. Saara Seppäläinen (2016): KYLLÄHÄN NE PÄRJÄÄ.” – Erityisopettajien näkökulmia lahjakkaiden oppilaiden tukemisesta suomalaisissa peruskouluissa.

Kasvatustiede, pro gradu-tutkielma, Oulun yliopisto

Saara Seppäläinen: Tämän tutkimuksen tutkimustulokset eivät ole yleistettävissä, sillä kyseessä on laadullinen tutkimus ja haastateltavien joukko oli pieni. Johtopäätelmät on tehty vain tätä aineistoa koskeviksi. Tutkimustulosten perusteella voidaan sanoa, että erityisopettajilla on suhteellisen positiivinen käsitys lahjakkaiden opettamisesta ja he tunnistavat lahjakkuuden eri lajeja monipuolisesti. Tutkimus antaa avaimia lahjakkuuksien ja lahjakkaiden oppilaiden tunnistamiseen koulussa sekä tarjoaa runsaasti kehitysideoita lahjakkaiden oppilaiden tuen järjestämiseen suomalaisessa peruskoulussa.

<http://jultika.oulu.fi/files/nbnfioulu-201604081421.pdf>

19. Vuokila, A.-M. 2009. Ettei kenenkään tarvitsisi opetella uudelleen lukemaan. Äidinkielen opetuksen ylöspäin eriyttäminen peruskoulun ensimmäisellä luokalla.

Kasvatustiede, pro-gradu-tutkielma, Jyväskylän yliopisto, Kokkolan yliopistokeskus Chydenius.

Anna-Maija Vuokila: Tavoitteenani on pystyä perustelemaan eriyttämisen tarvetta myös muille opettajille. Tutkimuksessani etsin menetelmiä eriyttämiseen ja tutustun käytössä olevan opetusmateriaalin antamiin eriyttämisen mahdollisuuksiin. Haastattelen muutamaa kokenutta opettajaa, jotka ovat toteuttaneet eriyttämistä omassa työssään. On tärkeää, että arvokkaat kokemukset saavat siirtyä uusien opettajien käyttöön. Tiedän, että eriyttämistä tarvitaan, mutta Goethen sanoin ”tietäminen ei riitä, eikä tahtominen, vaan on myös toimittava!”

https://jyx.jyu.fi/bitstream/handle/123456789/22687/URN_NBN_fi_jyu-200912214573.pdf?sequence=1

20. After several years of observations, interviews, and reviews of literature, the authors have developed six profiles of gifted and talented children and youth. These profiles help educators and parents to look closely at the feelings, behaviors, and needs of the gifted and talented. Also, tips on identification of each profile are included as well as information on facilitating the gifted and talented in the school and home.

<http://www.davidsongifted.org/Search-Database/entry/A10114>

21. Kunskapstak

Above-level testing is useful for decisions about:

1. Identifying a student for a gifted program

2. Determining what a student is ready to learn next
3. Deciding whether or not a student is ready for subject-matter acceleration
4. Deciding whether or not a student is ready to skip a grade

"Above-level testing" is exactly what it sounds like: Give a younger student a test that was developed for older students.

<https://belinblank.wordpress.com/2016/10/06/best-kept-secret-in-gifted-ed/>

22. Mona Liljedahl: Podcast om hur man vet att man har ett särskilt begåvat barn? Och vad har det ens för betydelse? Heter det förresten inte särbegåvade barn? Och vad är i så fall skillnaden?

https://play.acast.com/s/lifewithkids/104-sarskiltbegavadebarn?fbclid=IwAR1EtrG7qI_JE3W_6OvRw4FuvPUPPf7JfQUZdSO0DXUX99bY5p0Yz-yi6cA

23. Anita Kullander: HSP-podden om högkänslighet

Anita Kullander on työskennellyt koulupsykologina 25 vuotta. Hän havaitsi, että monia koulukieltäytyjia ja yksinäisiä lapsia yhdisti yksi ominaisuus: lahjakkuus. Vaikutti myös siltä, että erityisherkkyyks ja –lahjakkuus olivat yhdistettävissä toisiinsa. Kullander alkoi järjestää näille lapsille ja heidän vanhemmilleen yhteisiä tapaamisia. Vähitellen näistä tapaamisista muodostui Filurum-verkosto. Verkosto muodostuu eri-ikäisistä lapsista ja aikuista.

<https://hsppodden.podbean.com/e/hsp-7-anita-kullander/>

24. En dag om särskild begåvning

<https://youtu.be/-6TrSCCKgUs>

25. Branchild 2016: Högkänslighet (med koppling till särskild begåvning)

On oletettavissa, että 75 % kaikista lahjakkaista lapsista olisi myös erityisherkkiä. Elin Lundbergin luento on videoitu Tekniska Museetissa Tukholmassa.

<https://youtu.be/O0jMTdbHql8>

26. Sir Ken Robinson: How to escape education's death valley

Sir Ken Robinson outlines 3 principles crucial for the human mind to flourish -- and how current education culture works against them. In a funny, stirring talk he tells us how to get

out of the educational "death valley" we now face, and how to nurture our youngest generations with a climate of possibility.

<https://youtu.be/wX78iKhInsc>

27. Lahjakuus vs Harjoittelu - Miten Tulla Hyväksi Missä Tahansa

Suomenkielinen yhteenveto teoksesta "Matthew Syed - Bounce: Mozart, Federer, Picasso, Beckham, and the science of success."

<https://youtu.be/GDA1ps7-Fj4>

28. Pasi Sahlberg: GERM that kills schools

Activist & Education Director Pasi Sahlberg brings what he has learned from the education system in his native Finland to United States' parents, teachers and policy makers.

https://youtu.be/TdgS--9Zg_0

29. Begåvningsinitiativets konferens "Begåvning – tillgång eller belastning?" om särbegåvning i skolan (2014)

Useita videoita esityksiä konferenssista "Begåvning – tillgång eller belastning?"

[VIDEO: Panelsamtal om särbegåvning i skolan](#)

[VIDEO: Ansa Messner och Ingrid Wissting – Olika men lika inför skollagen](#)

[VIDEO: Jill Taylor – Särbegåvning i världen](#)

[VIDEO: Tord Söderqvist – SPSM – Specialpedagogik för särskilt begåvade](#)

[VIDEO: Micael Dahlén – Ställ er på bänken](#)

[VIDEO: Alexander Kidelius – Särbegåvad och särbehandlad](#)

[VIDEO: Maria Doverborg Broman – Davids kamp mot Goliat](#)

[VIDEO: Ken Engström – Kallad dum tills man tror på det](#)

30. Mona Liljedahl: Brainchild 2017 - Introduktion till särskild begåvning för pedagoger

Mona Liljedahl, legítimoitu lukio-opettaja, erityisopettaja, luennoitsija.

Videoitu luentoesitys konferenssista Brainchild Pro, 2017

<https://youtu.be/bGmFFDP8ZgY>

31. Sugata Mitra's new experiment in self/teaching

Indian education scientist Sugata Mitra tackles one of the greatest problems of education -- the best teachers and schools don't exist where they're needed most. In a series of real-life experiments from New Delhi to South Africa to Italy, he gave kids self-supervised access to the web and saw results that could revolutionize how we think about teaching.

<https://youtu.be/dk60sYrU2RU>

32. Rita F. Pierson: Every kid needs a champion

Rita Pierson, a teacher for 40 years, once heard a colleague say, "They don't pay me to like the kids." Her response: "Kids don't learn from people they don't like." A rousing call to educators to believe in their students and actually connect with them on a real, human, personal level.

<https://youtu.be/SFnMTHhKdkw>

33. Geoff Mulgan: The Studio School (bored by schooling)

Some kids learn by listening; others learn by doing. Geoff Mulgan gives a short introduction to the Studio School, a new kind of school in the UK where small teams of kids learn by working on projects that are, as Mulgan puts it, "for real."

https://youtu.be/NMr3ShT_Kl4

34. Ken Robinson: Do schools kill creativity?

Sir Ken Robinson makes an entertaining and profoundly moving case for creating an education system that nurtures (rather than undermines) creativity.

<https://youtu.be/iG9CE55wbY>

35. Maureen Neihart (2014) - Revised Profiles of the Gifted: A Research Based Approach

<https://youtu.be/1WH8681781E>

36. Linda Silverman (2016): The unique inner lives of gifted children

Intricate thought processes and complex emotions are held in delicate balance in the gifted individual. Idealism, self-doubt, perceptiveness, excruciating sensitivity, moral imperatives, desperate needs for understanding, acceptance, love—all impinge simultaneously. Gifted children develop more asynchronously than others, and often feel unable to relate to age-mates. When they are forced into a mold that doesn't fit, they begin to experience their differences as deficits. All who interact with them must understand their characteristics and overexcitabilities. Then they can learn to appreciate themselves and develop their own

unique paths. We will explore the emotional needs and social realities of gifted children and discuss ways to nurture their full development.

<https://youtu.be/ctYVIYggRfg>

37. Lanny, 8 vuotta: "Tämän toivoisin kaikkien tietävän erityislahjakkuudesta"

Lanny, 8 vuotta, olen kuudennella vuosiluokalla. Här on kirjoittanut kirjan erityislahjakka asta tytöstä nimeltään Linn. Videoitu esitys konferenssissa Pro 2017

<https://youtu.be/tswu0qtSQ5w>

38. Mona Liljedahl: Särskild begåvning - Erfarenheter och bagage från förskolan / Brainchild Pro 2018

https://youtu.be/II02EY_z7og

39. Elisabeth Mellroth, ruotsalainen ECHA-sertifioitu erityisasiantuntija lahjakkuuden alalla

- Erilaisia näkökulmia lahjakkuuteen / Brainchild Pro 29018

<https://youtu.be/70rHgOfX7uk>

- Lahjakkaiden lasten kohtaaminen kansainvälisestä perspektiivistä tarkasteltuna / Branchild Pro 2018

<https://youtu.be/mO2DWncBvsE>

40. Johan N: Äärimmäinen erityislahjakkuus / Brainchild Pro 2018

<https://youtu.be/dKFzdWleplg>

41. Katso myös <https://peda.net/loviisa/sms>